

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління

Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

на тему: Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері
боротьби з корупцією

Виконав: студент групи ПУ23-1м
Спеціальність 281 "Публічне
управління
та адміністрування"
Зайцев В. О.

Керівник: к. держ. упр. Марценюк О. О.

Рецензент: доцентка кафедри
прикладної економіки, підприємництва
та публічного управління
НТУ «Дніпровська політехніка»
к.держ.упр., доц. Сергієнко Е. О.

АНОТАЦІЯ

Зайцев В.О. Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Метою магістерської роботи є дослідження проблеми корупції при співпраці України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією та аналізу її результативності.

Особлива увага приділяється вивченню міжнародного досвіду в боротьбі з корупцією, зокрема, аналізуються найкращі практики та міжнародні конвенції, які можуть бути взірцем для реформування системи державної служби в Україні для розробки рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правової бази, інституційного механізму та інструментів співпраці. В роботі досліджуються шляхи вдосконалення антикорупційного законодавства, підвищення ефективності антикорупційних інституцій та формування нетерпимості до корупції в суспільстві. Виявлення проблемних аспектів у співпраці України та ЄС через міжнародні договори та угоди, що регулюють співпрацю у сфері боротьби зі злочинністю.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження ефективних антикорупційних стратегій на національному та регіональному рівнях, а також для підвищення обізнаності громадян щодо негативних наслідків корупції та важливості участі у боротьбі з цим явищем.

Ключові слова: корупція, антикорупційне законодавство, механізми державного управління, податковий борг, державне регулювання, програми підтримки ЄС, європейська антикорупційна політика, фіскальна політика.

SUMMARY

Zaitsev V.O. Ukraine's cooperation with the European Union in the fight against corruption. Qualification work for a master's degree in specialty 281 "Public Administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The purpose of the master's thesis is to study the problem of corruption in Ukraine's cooperation with the European Union in the field of fighting corruption and analyze its effectiveness.

Particular attention is paid to the study of international experience in the fight against corruption, in particular, best practices and international conventions that can serve as a model for reforming the civil service system in Ukraine are analyzed to develop recommendations for improving the legal framework, institutional mechanism and instruments of cooperation. The paper explores ways to improve anti-corruption legislation, increase the effectiveness of anti-corruption institutions and build intolerance to corruption in society. Identification of problematic aspects in cooperation between Ukraine and the EU through international treaties and agreements governing cooperation in the fight against crime.

The results of the study can be used to develop and implement effective anti-corruption strategies at the national and regional levels, as well as to raise public awareness of the negative consequences of corruption and the importance of participation in the fight against this phenomenon.

Keywords: corruption, anti-corruption legislation, public administration mechanisms, tax debt, state regulation, EU support programs, European anti-corruption policy, fiscal policy.

Список публікацій здобувача

1. Зайцев В.О. Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією: організаційний аспект. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у 2 т. Том 1. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. 530 с.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КУпАП - Кодекс України про адміністративні правопорушення

ЗУ - Закон України

Європол - Європейське поліцейську відомство

ЄС - Європейський Союз

КСУ - Конституційний Суд України

МВС - Міністерство внутрішніх справ України

НАЗК - Національне агентство з питань запобігання корупції

Мінюст - Міністерство юстиції України

Євроюст - Європейська організація з питань юстиції

НАБУ - Національне антикорупційне бюро України

СБУ - Служба безпеки України

ВСУ - Верховний Суд України

СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік

НБР - Національне бюро розслідувань

САП - Спеціалізована антикорупційна прокуратура

ВАКС - Вищий антикорупційний суд

CPI - Corruption Perceptions Index (Індекс сприйняття корупції)

GRECO - The Group of States against Corruption (Група держав проти корупції)

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена прагненням України стати повноправним членом Європейського Союзу. Це передбачає впровадження європейських стандартів у всіх сферах життя, зокрема у сфері протидії корупції. Корупція визнана транснаціональним злочином, що вимагає спільних зусиль держав та міжнародної спільноти для ефективної боротьби з ним. Корупція в системі державної служби є однією з найбільших соціально-економічних проблем, яка сьогодні визначає ступінь розвитку та стабільності будь-якої країни. Україна, як незалежна держава, не виняток, і стикається із серйозними викликами, пов'язаними з поширеністю корупції в сфері державної служби.

Цей негативний феномен, пронизуючи усі сфери суспільного життя, гальмує розвиток держави на шляху до демократії та статусу правової держави, підриває довіру громадян до влади та створює перешкоди для економічного розвитку. Особливо гостро проблема корупції постає в системі державної служби, яка покликана бути взірцем доброчесності та прозорості. Адже саме від чесності та неупередженості державних службовців залежить ефективність функціонування державного апарату, дотримання прав і свобод громадян та формування сприятливого інвестиційного клімату.

Мета даної роботи полягає у вивченні співпраці України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією та аналізі її результатів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- вивчити зміст поняття корупції та її прояв у суспільстві;
- дослідити розвиток антикорупційного законодавства в Україні та країнах Європейського Союзу;
- виявити причини та умови, що сприяють розвитку корупції в Україні.
- проаналізувати міжнародний досвід боротьби з корупцією, зокрема досвід країн Європейського Союзу;

- оцінити ефективність антикорупційних заходів, що вживаються в Україні

Об'єктом дослідження є співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією

Предметом дослідження є антикорупційне законодавство, інституції та інструменти боротьби з корупцією в Україні та державах Європейського Союзу.

Методологічну основу дослідження складають такі методи: історичний метод – для аналізу розвитку антикорупційного законодавства та інституцій; порівняльно-правовий метод – для дослідження та порівняння законодавства України та країн ЄС; системний метод – для аналізу взаємозв'язків між елементами антикорупційної системи; метод аналізу статистичних даних та результатів соціологічних досліджень.

Апробація результатів дослідження була представлена та обговорена на Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» 08 листопада 2024 р.

Структура магістерської роботи визначається метою та завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел, який містить 51 найменування. Загальний обсяг роботи – 75 сторінки, з яких 65 сторінка займає основні розділи дипломної роботи. У роботі вміщено 3 рисунки та 1 таблиця. Положення основного тексту доповнює матеріал, викладений у додатку А.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КОРУПЦІЇ

1.1 Умови та підґрунтя виникнення корупції: ретроспективний огляд

Корупція - це проблема, яка існує стільки ж, скільки й саме людське суспільство, а точніше, з моменту появи в ньому будь-якої форми влади. І весь цей час суспільство намагається знайти способи її подолання. Науковці активно досліджують історію боротьби з корупцією, аналізуючи еволюцію антикорупційного законодавства від давніх часів до сьогодення.

Досліджуючи проблему боротьби з корупцією в історичному контексті, вона виникає через зловживання владою з появою держави. При цьому в різні історичні епохи вона мала свої особливості. Так, за монархії корупція процвітала через абсолютну владу правителя, а в республіках – через підкуп виборців. В СРСР боротьба з корупцією фактично велася самими чиновниками, які часто використовували її як інструмент для усунення конкурентів.

В. В. Павліченко у своїй дисертації виділяє 7 етапів розвитку антикорупційного законодавства, починаючи з 9-го ст. до н.е. і до сьогодення: від періоду до утворення Київської Русі до сучасного етапу розвитку державної служби в Україні. Він детально характеризує кожен етап, приділяючи особливу увагу законодавчим заходам боротьби з корупцією. Наприклад, він згадує Закон "Про сумісництво під час виконання державних службових обов'язків", виданий в Австро-Угорській імперії в 1890 році, який забороняв держслужбовцям обіймати більше однієї оплачуваної посади [27]. Дослідження В. В. Павліченка важливе для розуміння історичного контексту боротьби з корупцією та еволюції антикорупційного законодавства в Україні.

Боротьба з корупцією в Україні на законодавчому рівні розпочалася із запровадження Указу Президента України від 18 червня 1993 року, яким

створено Координаційний комітет під його керівництвом. Цей комітет займався координацією роботи правоохоронних органів у протидії злочинності, контролем за виконанням антикорупційного законодавства, об'єднанням зусиль держави та суспільства у запобіганні злочинам і підготовкою пропозицій щодо вдосконалення законодавчої бази [27].

Однак, через низку суб'єктивних та об'єктивних причин, Координаційний комітет не зміг ефективно реалізувати поставлені завдання, а рівень корупції в країні продовжував зростати. Наступний Координаційний комітет, створений Указом Президента України від 26 листопада 1993 року, також не досяг успіху. Експерти пояснюють це відсутністю єдиного підходу до боротьби з корупцією, чіткої концепції реформування правоохоронних органів та політичної волі.

Засади появи корупції мають глибоке коріння і багатогранну природу, яка залежить від численних соціальних, економічних, політичних та культурних обставин. Корупція є явищем, яке виникає в умовах нестабільності суспільства, недосконалості правових механізмів та низької ефективності державного управління. Її прояви тісно пов'язані з людськими слабкостями, відсутністю прозорості у владі, а також зі сформованими історичними та культурними традиціями [31].

Одним із ключових чинників є низький рівень економічного добробуту. У суспільствах, де панує бідність, громадяни змушені шукати шляхи до виживання, навіть якщо це означає участь у незаконних діях. У державних службовців, які отримують невеликі заробітні плати, з'являється спокуса використати своє службове становище для особистого збагачення. Це може бути у формі отримання хабарів, надання преференцій або сприяння окремим особам чи групам. У таких умовах корупція стає засобом не лише збагачення, а й виживання, особливо в тих секторах, де фінансова підтримка з боку держави є недостатньою.

Іншим важливим аспектом є слабкість державних інституцій. Коли судова система не є незалежною, а механізми правосуддя неспроможні

забезпечити справедливе покарання за корупційні діяння, це створює сприятливе середовище для розвитку корупції. Слабкі інститути не здатні забезпечити належний контроль за діяльністю органів влади, що відкриває простір для маніпуляцій, зловживань та безкарності. Наприклад, коли механізми аудиту або нагляду не працюють належним чином, державні кошти можуть витратитися нераціонально або й взагалі осідати у кишнях корупціонерів [1].

Політична воля до боротьби з корупцією також відіграє вирішальну роль. У багатьох країнах корупція стає системним явищем через те, що її носіями є представники вищих ешелонів влади. У таких умовах корупційні схеми стають способом збереження влади та контролю над ресурсами. Якщо ж вищі посадовці самі залучені до корупції або толерують її існування, створюється атмосфера безкарності, яка сприяє поширенню цього явища на нижчих рівнях.

Важливий вплив на виникнення корупції мають культурні та соціальні особливості. У деяких суспільствах корупція може сприйматися як "звична" або навіть "нормальна" практика. Наприклад, отримання неправомірної вигоди може виправдовуватися необхідністю "віддячити" за послуги або прискорити певний процес. Кумівство, протекціонізм та інші форми особистих зв'язків часто сприймаються як невід'ємна частина суспільного життя, що підриває основи рівності та прозорості.

Роль освіти та правової свідомості у виникненні корупції також є визначальною. У країнах із низьким рівнем освіти громадяни не завжди усвідомлюють свої права або не знають, як захищати себе від корупційних проявів. Недостатня правова грамотність призводить до того, що люди сприймають корупцію як неминучість або як інструмент для досягнення власних цілей. До того ж, якщо у системі освіти не закладаються основи морально-етичних цінностей, це сприяє формуванню толерантного ставлення до порушення норм закону [1].

Не менш важливою засадою є бюрократична складність і зарегульованість державних процесів. Коли для отримання елементарних послуг від громадян вимагається проходження багатьох інстанцій, створюється сприятливе середовище для хабарництва. Надмірна кількість формальностей і паперової роботи змушує людей шукати шляхи прискорення процесу, і ці шляхи часто лежать поза межами законності.

Ще однією засадою є недостатня прозорість використання державних ресурсів. Коли інформація про бюджетні витрати або державні закупівлі є закритою чи недоступною для громадськості, з'являється простір для маніпуляцій. Така непрозорість створює ілюзію безконтрольності, яка підштовхує посадовців до зловживань.

На додаток, історичні передумови також відіграють важливу роль у формуванні корупційних засад. У багатьох країнах, де авторитарні режими тривалий час визначали політичний курс, корупція стала невід'ємною частиною державного управління. Сформована практика використання влади для особистого збагачення передавалася з покоління в покоління, стаючи частиною національного менталітету [2].

Отже, засади появи корупції є складним і багатофакторним явищем. Для боротьби з ним необхідно враховувати не лише юридичні, а й соціальні, економічні та культурні аспекти, створюючи системні зміни у всіх сферах суспільного життя. Це потребує політичної волі, високого рівня громадянської свідомості та дієвих механізмів контролю.

У 1993 році було прийнято Закон України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", який опосередковано регулював питання боротьби з корупцією. Наприклад, закон визначав структуру та повноваження Координаційного комітету, а також повноваження спеціальних антикорупційних підрозділів СБУ. Цікаво, що цей закон залишається чинним і донині.

У 1994 році Президент України видав Указ "Питання боротьби з корупцією та іншими злочинами у сфері економіки", яким підтримав

ініціативу Генеральної прокуратури, Служби безпеки та Міністерства внутрішніх справ щодо створення спільних слідчо-оперативних груп. Ці групи мали розслідувати складні злочини у сфері економіки, зокрема у фінансовій, банківській, транспортній та торговельній сферах, а також злочини, вчинені посадовцями у складі організованих груп [3].

Іншим указом Президента України "Про невідкладні заходи посилення боротьби зі злочинністю" було доручено МВС, СБУ, Державній митній службі, Адміністрації Державної прикордонної служби, Раді Міністрів АР Крим та місцевим державним адміністраціям проводити скоординовані заходи для боротьби з бандитизмом, корупцією та іншими тяжкими злочинами [3].

Для посилення боротьби зі злочинністю указ дозволяв органам внутрішніх справ та СБУ, за санкцією прокурора, затримувати осіб на строк до 30 діб, якщо були достовірні дані про підготовку або вчинення ними злочинів, включаючи тероризм та вимагання. Слід зазначити, що С.А. Подоляка критично оцінює розширення повноважень правоохоронних органів, вважаючи, що це створювало підстави для корупції та порушувало принцип розподілу влади. В цілому, обидва Укази, окрім загальних декларацій, не пропонували конкретних механізмів боротьби з корупцією [28].

З одного боку, корупція часто стає наслідком суспільного розриву між очікуваннями громадян і можливостями системи їх задовольнити. Наприклад, у країнах із високим рівнем соціальної нерівності громадяни з нижчого соціально-економічного прошарку можуть розглядати корупцію як єдиний спосіб отримати доступ до базових послуг, які недоступні через законні канали. Така практика формує "тіньову економіку", де корупція стає невід'ємною частиною суспільних відносин [14].

З іншого боку, корупція може виникати як механізм компенсації для тих, хто знаходиться у "програші" від системних змін. Наприклад, у період масштабних реформ чи децентралізації посадовці на місцях, які втрачають

певні повноваження чи фінансові ресурси, можуть використовувати корупційні практики для збереження свого впливу. Вони створюють непрозорі схеми, аби компенсувати втрати і забезпечити власну стабільність [32].

Корупція також часто пов'язана зі специфічними культурними та моральними нормами, які формуються у суспільстві. У країнах, де історично практикуються неформальні домовленості, корупція може розглядатися не як злочин, а як "засіб вдячності" або форма "взаємодопомоги". Таке сприйняття робить корупцію соціально прийнятною, а її осуд — мінімальним. У таких умовах громадяни можуть навіть не усвідомлювати, що їхні дії сприяють порушенню закону.

Важливим фактором, що впливає на виникнення корупції, є слабкість громадянського суспільства. Коли громади та організації не мають достатньої сили, щоб контролювати дії уряду або оскаржувати корупційні практики, чиновники отримують більше можливостей для маніпуляцій. Це призводить до зменшення суспільної довіри, яка є фундаментом демократичного управління.

З психологічної точки зору, корупція часто виникає як наслідок жадібності та бажання мати більше ресурсів, ніж дозволяє закон або соціальна етика. Люди, які прагнуть досягти успіху будь-якою ціною, використовують корупцію як інструмент для обходу правил. Цей процес підсилюється, коли в суспільстві відсутні чіткі моральні орієнтири, а успіх вимірюється виключно матеріальним достатком.

Існує також погляд на корупцію як на наслідок глобалізаційних процесів. Відкриття ринків і економічна інтеграція створюють нові можливості для зловживань, особливо в умовах слабого контролю над міжнародними потоками капіталу. Наприклад, великі корпорації можуть впливати на місцеву політику через лобізм, який у деяких випадках перетворюється на приховану форму корупції.

У 1997 році Президент України видав Указ "Про Національну програму боротьби з корупцією", в якому визнавав, що попередні заходи не дали бажаних результатів. Серед причин невдач були названі: усунення керівників від боротьби з корупцією, порушення принципу розподілу влади, проблеми в роботі податкової служби, недосконале антикорупційне законодавство, неузгодженість покарань за корупційні злочини, відсутність експертизи нормативно-правових актів на корупційні ризики, тривалість судових розглядів та відсутність звітності по боротьбі з корупцією.

Указ передбачав профілактичні, організаційно-правові та інформаційні заходи для боротьби з корупцією. Однак, науковці критикують цей Указ за загальні формулювання та відсутність конкретного плану дій.

Того ж року вийшло Розпорядження Президента України "Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю", яке доручало Координаційному комітету внести зміни до законодавства та створити Національне бюро розслідувань (НБР). Розпорядження також передбачало заходи, спрямовані на обмеження використання коштів, здобутих злочинним шляхом, зокрема заборону "анонімних валютних рахунків". О.Л. Горган позитивно оцінює заходи, передбачені Указом, зокрема оновлення Координаційного комітету та створення антикорупційних підрозділів у МВС, СБУ та Державній податковій адміністрації.

У 1997 році була проведена операція "Чисті руки" під керівництвом Президента України. У 1998 році Президент видав Указ "Про створення Національного бюро розслідувань України", який визначав основні завдання НБР: розслідування складних злочинів, проведення аналітичної роботи та прогнозування злочинності. Проте, НБР так і не було створено, оскільки Конституційний Суд України визнав Указ Президента неконституційним. В кінці 1990-х років у боротьбі з корупцією домінував системний підхід, що виражався у проведенні нарад, прийнятті планів та створенні робочих груп.

У 2003 році Президент України видав Указ, в якому визнав роботу антикорупційних підрозділів МВС та СБУ неефективною. Розквіт корупції в період з 1994 по 2004 роки негативно позначився на економіці України [3].

У 2009 році Україна активно впроваджувала інституційні та законодавчі антикорупційні заходи. Було створено Урядового уповноваженого з питань корупційної політики, Бюро з питань антикорупційної політики та Координаційну Раду. Також було вдосконалено антикорупційне законодавство. Найважливішим кроком стало прийняття Закону України "Про засади запобігання та протидії корупції". Цей закон оновлював поняття корупції та корупційного правопорушення, визначав суб'єктів відповідальності, органи, що здійснюють антикорупційні заходи, а також передбачав участь громадськості в антикорупційній діяльності. Формування антикорупційного законодавства в цей період було одним з ефективних заходів боротьби з корупцією, хоча деякі дослідники критикують фрагментарність та неефективність нормативно-правової бази. Інші науковці зазначають, що кожен етап антикорупційних реформ в Україні був пов'язаний зі зміною президента, причому кожен новий глава держави ігнорував досягнення попередників. Незважаючи на критику, в цей період було досягнуто значних успіхів: створено Національний антикорупційний комітет, прийнято нові антикорупційні закони, затверджено Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки та створено Національне агентство України з питань державної служби.

Другий період розвитку антикорупційного законодавства в Україні характеризувався загальною декларативністю та суперечливістю нормативних актів, відсутністю практичної реалізації більшості положень, ратифікацією міжнародних норм та поверненням до ідеї створення спеціального органу з протидії корупції.

Після революції розпочався новий етап боротьби з корупцією, що відзначився ухваленням ключових законів, спрямованих на запобігання цьому явищу. Серед них - закони "Про запобігання корупції", "Про

Національне антикорупційне бюро України" та "Про очищення влади". Президент України також видав Указ "Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020", де антикорупційна реформа визначена як один з пріоритетів. Головна мета реформи полягала у значному зменшенні рівня корупції, мінімізації збитків для державного бюджету та покращенні позиції України у світових рейтингах. Для досягнення цих цілей був розроблений Закон України "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки". Стратегія складалася з шести розділів, які охоплювали всі аспекти боротьби з корупцією від загальних принципів до формування негативного ставлення до неї та оцінки результатів.

Національне агентство з питань запобігання корупції України розробило Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки з метою суттєвого зниження рівня корупції та зміцнення довіри громадян до влади. Цей документ є важливим кроком на шляху до побудови прозорої та ефективної держави.

Стратегія визнає корупцію як одну з головних перешкод на шляху стабільного економічного зростання та розвитку демократичних інститутів. Вона спрямована на подолання цієї проблеми шляхом комплексного підходу, який включає в себе як удосконалення законодавства та інституцій, так і формування негативного ставлення до корупції в суспільстві. А саме для цього треба підвищення ефективності системи запобігання корупції за такими критеріями:

- Удосконалення механізмів формування та реалізації державної антикорупційної політики
- Активна робота над формуванням в суспільстві негативного ставлення до корупції
- Врегулювання конфлікту інтересів та забезпечення дотримання етичних норм поведінки
- Здійснення ефективних заходів фінансового контролю

- Забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній
- Створення надійної системи захисту викривачів корупції

Антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки передбачає вдосконалення механізмів притягнення до відповідальності за корупційні діяння, а саме: дисциплінарної, адміністративної та кримінальної. Метою стратегії є суттєве зниження рівня корупції, підвищення довіри громадян до органів влади та пришвидшення соціально-економічного розвитку України. Ключові принципи стратегії включають оптимізацію функцій держави, цифрову трансформацію, створення законних альтернатив корупційним практикам, невідворотність покарання за корупцію та формування культури нетерпимості до неї.

Стратегія визнає, що корупція гальмує економічний розвиток та підриває демократичні основи держави. Для боротьби з цим передбачено комплексний підхід, який включає в себе не лише удосконалення законодавства та посилення контролю, а й формування в суспільстві атмосфери нетерпимості до корупції.

Стратегія передбачає активні дії у багатьох напрямках - від підвищення ефективності державного управління та цифрової трансформації до забезпечення доброчесності у таких чутливих сферах, як охорона здоров'я, освіта та оборона.

Головний елемент стратегії є захист викривачів корупції та забезпечення невідворотності покарання для корупціонерів. Очікується, що реалізація стратегії призведе до значного прогресу у боротьбі з корупцією, що, у свою чергу, сприятиме економічному зростанню та зміцненню демократії в Україні.

1.2. Фактори сприяння боротьби з корупцією в Україні

Найбільш влучним визначенням корупції, мабуть, є те, що запропонував О. В. Терещук: "Це дії посадовців або прирівняних до них осіб, спрямовані на зловживання владою та використання свого становища для незаконного отримання благ, послуг, пільг чи будь-яких інших вигод від фізичних та юридичних осіб (хабарництво), а також підкуп таких осіб" [37].

Варто закріпити це визначення в законі, оскільки нинішнє формулювання в Законі України "Про запобігання корупції" занадто складне і важке для розуміння та застосування.

Дослідження корупції неможливе без аналізу її причин. Існує багато наукових думок з цього приводу. Виділяють історичні, економічні, політичні, організаційно-управлінські, правові, ідеологічні та морально-психологічні фактори, які сприяють поширенню корупції в Україні. Серед головних причин - неефективність державного управління та зміна психології і моралі суспільства через економічну та політичну нестабільність.

Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки, розроблена Національним агентством з питань запобігання корупції та визначає комплексний підхід до мінімізації корупції.

Для досягнення поставлених цілей стратегія передбачає активні дії за такими ключовими напрямками:

- Оптимізація державної антикорупційної політики: Це передбачає розробку та впровадження дієвих антикорупційних програм, постійний моніторинг їх ефективності та координацію зусиль різних органів влади у сфері протидії корупції.
- Формування нетерпимості до корупції: Важливим аспектом є проведення інформаційних кампаній, інтеграція антикорупційної тематики в освітні програми та співпраця з громадськими організаціями та ЗМІ для формування негативного ставлення до корупції в суспільстві.

- Врегулювання конфлікту інтересів: Для запобігання корупції необхідно розробити та впровадити чіткі етичні правила для державних службовців, а також створити дієві механізми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.
- Фінансовий контроль: Вдосконалення системи декларування доходів та майна державних службовців, а також посилення контролю за використанням бюджетних коштів є важливими інструментами у боротьбі з корупцією.
- Добросесність політичних партій: Стратегія передбачає вдосконалення законодавства про фінансування політичних партій та посилення контролю за проведенням виборчих кампаній для забезпечення їх прозорості та чесності.
- Захист викривачів: Створення надійної системи захисту осіб, які повідомляють про корупцію, включає вдосконалення законодавства та розробку ефективних механізмів розгляду повідомлень про корупційні діяння.

Запобігання корупції у пріоритетних сферах:

- Судова система та правоохоронні органи: Для забезпечення справедливого судочинства та добросесності правоохоронних органів необхідно вдосконалити процедури добору та призначення суддів і прокурорів, а також посилити контроль за їх діяльністю.
- Державне регулювання економіки: Спрощення процедур отримання дозволів та ліцензій, а також зменшення регуляторного тиску на бізнес сприятимуть зменшенню корупційних ризиків.
- Митна справа та оподаткування: Підвищення прозорості та ефективності митної справи та оподаткування передбачає вдосконалення процедур митного оформлення та сплати податків, а також посилення контролю за діяльністю відповідних органів.

- Державний та приватний сектори: Впровадження антикорупційних програм у державних та приватних компаніях, а також посилення контролю за їх діяльністю є важливим кроком у боротьбі з корупцією.
- Будівництво та земельні відносини: Вдосконалення процедур виділення земельних ділянок та видачі дозволів на будівництво, а також контроль за використанням бюджетних коштів у цій сфері допоможуть мінімізувати корупційні ризики.
- Сектор оборони: Забезпечення прозорості та підзвітності у секторі оборони передбачає вдосконалення процедур закупівель та посилення контролю за використанням бюджетних коштів.
- Охорона здоров'я, освіта та соціальний захист: Підвищення доброчесності у цих сферах включає вдосконалення процедур закупівель та посилення контролю за діяльністю відповідних закладів.

Ключові принципи Стратегії:

- Оптимізація функцій держави: Усунення дублювання функцій, спрощення адміністративних процедур та підвищення ефективності роботи органів влади.
- Цифровізація та відкритість: Впровадження електронних сервісів, відкриття даних та використання сучасних технологій для підвищення прозорості та ефективності роботи органів влади.
- Законні альтернативи корупції: Спрощення доступу до державних послуг, зменшення бюрократичних перешкод та створення сприятливих умов для ведення бізнесу.
- Невідворотність покарання: Посилення покарань за корупційні злочини та спрощення процедур притягнення винних до відповідальності.
- Культура нетерпимості: Формування в суспільстві атмосфери нетерпимості до корупції шляхом проведення інформаційних кампаній та співпраці з громадськими організаціями.

Очікується, що реалізація цієї стратегії призведе до значного зменшення корупції в Україні, відновить довіру громадян до органів влади та прискорить соціально-економічний прогрес країни. В основі стратегії лежать принципи оптимізації функцій держави, цифровізація та відкритість даних, створення зручних і законних альтернатив корупційним практикам, невідворотність покарання за корупційні злочини та формування в суспільстві атмосфери нетерпимості до корупції. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки - це комплексний документ з широким спектром заходів, спрямованих на викорінення корупції в Україні. Її реалізація допоможе побудувати прозору та ефективну антикорупційну систему, якій громадяни будуть свідомо довіряти. Це, своєю чергою, створить сприятливі умови для стабільного розвитку країни.

Дослідники корупції аналізують її причини з урахуванням особливостей роботи різних органів влади. Наприклад, О.І. Добровольський, вивчаючи корупцію в Державній фіскальній службі, вказує на такі причини: низький рівень підготовки кадрів, низькі зарплати, відсутність профілактики та контролю з боку керівництва [13].

Зважаючи на різні думки науковців, практиків та законодавців, можна виділити такі групи факторів, що сприяють корупції:

- Політичні: декларативність реформ, непослідовність у боротьбі з корупцією, недосконалість політичних інститутів, політична нестабільність, протекціонізм, низька політична свідомість, слабкий розвиток громадських антикорупційних організацій, відсутність патріотичного виховання.
- Економічні: криміналізація економіки, погані умови для бізнесу, непрозора приватизація, великий розрив у доходах.
- Юридичні: недоліки законодавства, низька правова культура, нечітке визначення відповідальності за корупцію, недосконала система декларування доходів, пасивність правоохоронців.

- Організаційно-управлінські: відсутність чітких правил роботи держслужбовців, надмірні повноваження, прийняття на роботу за зв'язками, формальні конкурси, відсутність перевірок та антикорупційних підрозділів.

Будь-які інші вигоди матеріального чи негрошового характеру: прискорений розгляд справи, прийняття на роботу, кар'єрне зростання, уникнення службового розслідування, безпідставне відрядження за кордон, дострокове присвоєння звання тощо.

Використання в Законі слів "інші" та "будь-які" вказує на те, що неправомірною вигодою може бути все, що особа отримує в обмін на пропоновану, обіцяну або надану нею неправомірну вигоду [29].

Загальні заходи передбачені антикорупційним законодавством, Кримінальним кодексом та Кодексом України про адміністративні правопорушення. Вони стосуються всіх сфер суспільного життя і мають загальний характер.

Спеціальні заходи регулюють окремі сфери діяльності, такі як політика, економіка тощо, і спрямовані на протидію корупції конкретними суб'єктами. Ці заходи містяться у спеціальних законах, таких як "Про публічні закупівлі", "Про державну службу", "Про прокуратуру" та інших.

У законодавстві та науковій літературі використовуються різні терміни для опису антикорупційної діяльності, такі як "боротьба з корупцією", "протидія корупції", "запобігання корупції", "антикорупційна діяльність" тощо.

Терміни "запобігання" та "боротьба" доцільно використовувати, коли йдеться про виявлення та розслідування корупційних діянь, тобто про активні дії, спрямовані на припинення вже наявних проявів корупції.

Термін "протидія" більше підходить для опису комплексної роботи з усунення причин та умов, які сприяють корупції. Вона включає в себе експертну, законодавчу, аналітичну, координаційну діяльність,

контроль, роботу спеціалізованих органів, міжнародну співпрацю, реалізацію програм та наукові дослідження. Тобто, протидія має на меті не тільки карати за корупційні діяння, а й створювати такі умови, за яких корупція буде неможливою або максимально ускладненою [30].

Термін "антикорупційна діяльність" об'єднує в собі заходи протидії та запобігання корупції. Це діяльність спеціально уповноважених органів, спрямована на реалізацію антикорупційної політики держави. Вона включає в себе різні засоби - правові, організаційні, фінансові, політичні, ідеологічні та психологічні, які спрямовані на виявлення, розслідування та припинення корупційних правопорушень, а також на їх профілактику, притягнення винних до відповідальності та відновлення порушених прав.

Антикорупційна діяльність в Україні пройшла кілька етапів розвитку, які відрізнялися за методами та ефективністю. На сьогодні вже сформовано законодавчу базу, створено спеціалізовані органи та змінено підходи до боротьби з корупцією. Проте, боротьба з корупцією залишається актуальним завданням для України, яке потребує подальших зусиль з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Періоди розвитку антикорупційної діяльності в Україні тісно пов'язані зі зміною президентів, кожен з яких пропонував свою концепцію, не враховуючи досягнення попередників. Саме такий підхід, на думку багатьох науковців, є однією з причин недосконалості антикорупційного законодавства.

У цьому дослідженні використано періодизацію розвитку антикорупційного законодавства, запропоновану С.А. Подолякою:

1. Зародження законодавчого регулювання протидії корупції (1991-2004 рр.)
2. Постмайданний період (2005-2014 рр.)
3. Постреволюційний період (з 2014 року до сьогодні)

Сучасний етап характеризується створенням нових антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ), зміною механізму декларування доходів та розширенням кола осіб, на яких поширюється антикорупційне законодавство [32].

Наразі не існує універсального визначення корупції. Визначення, яке міститься в Законі України "Про запобігання корупції", має свої недоліки: воно занадто громіздке та складне.

Для кращого розуміння та застосування було б доцільно закріпити в законі визначення, запропоноване О.В. Терещуком: "Корупція - це дії посадовців або прирівняних до них осіб, спрямовані на зловживання владою та використання свого становища для незаконного отримання благ, послуг, пільг чи будь-яких інших вигод від фізичних та юридичних осіб (хабарництво), а також підкуп таких осіб". Найбільш очевидною формою корупції є хабарництво, коли державні посадовці або інші особи, що виконують функції органів влади, отримують гроші чи інші блага в обмін на неправомірні послуги. Але не менш важливими є й інші форми, такі як маніпуляції з державними закупівлями, порушення етичних норм, використання службового становища в особистих цілях, фальсифікація документів, приховування доходів та інші зловживання.

Існують численні чинники, які сприяють виникненню корупції, і часто вони взаємопов'язані. Одним з основних факторів є слабкість інституцій, що відповідають за боротьбу з корупцією. Якщо органи влади не здатні ефективно виконувати свої функції або не мають необхідних ресурсів для здійснення контролю, корупційні прояви можуть процвітати без жодних перешкод. У таких умовах навіть наявність законів і регулюючих органів не гарантує, що порушення будуть каратися, оскільки відсутність належного контролю та моніторингу дозволяє зловживанням залишатися непоміченими. Іншим важливим чинником є низький рівень заробітної плати в державних органах, що створює мотивацію для пошуку додаткових джерел доходу, навіть якщо ці джерела є незаконними. Низький рівень оплати праці часто

стимулює чиновників до того, щоб отримувати "додаткові" гроші через хабарі або інші неформальні механізми [37].

Не менш важливим є і соціально-культурний контекст, в якому існує корупція. У деяких країнах корупція є частиною соціального життя, сприймається як норма, і навіть не вважається злочином. Коли суспільство змирилося з тим, що корупція є природною частиною функціонування системи, громадяни часто не бачать в цьому великої проблеми, а навпаки, можуть навіть вважати її необхідною для того, щоб вирішити свої питання в умовах бюрократичного хаосу або нестабільності. Корупція також може стати наслідком надмірної концентрації влади в руках однієї особи чи групи осіб, що позбавляє інші інституції можливості впливати на прийняття рішень, тим самим створюючи ідеальні умови для зловживань. Це підвищує ймовірність того, що посадові особи скористаються своїм становищем для отримання особистої вигоди, нехтуючи загальними інтересами.

Шляхів боротьби з корупцією існує багато, і кожен з них вимагає системного підходу. Один з перших і важливих кроків - це реформа державних інституцій, підвищення ефективності органів влади та створення незалежних механізмів контролю. Адже в умовах, коли корупція процвітає через брак належного контролю, створення нових інституцій, які мають достатньо ресурсів і незалежності для здійснення антикорупційної діяльності, є важливим кроком для досягнення справжніх змін. Реформа управлінських структур повинна бути спрямована на забезпечення їх прозорості, підзвітності та здатності своєчасно реагувати на корупційні виклики. Такий підхід дозволить суттєво знизити рівень корупції в усіх сферах державного управління.

Крім того, важливим є забезпечення відкритості всіх процесів управління. Відкриті дані про діяльність органів влади дозволяють громадянам бути активними учасниками процесу прийняття рішень, що, у свою чергу, підвищує рівень відповідальності посадовців перед суспільством. Це також забезпечує більшу прозорість у діяльності уряду, знижуючи

можливості для корупційних проявів. Сучасні технології, такі як системи електронного урядування, можуть стати важливим інструментом у боротьбі з корупцією, оскільки вони забезпечують легкий доступ до публічної інформації та мінімізують ризики людських помилок або зловживань у процесі документообігу [51].

Не менш важливим є посилення відповідальності за корупційні правопорушення. Успішна боротьба з корупцією неможлива без ефективної судової системи, яка буде карати за порушення закону, незалежно від статусу або впливу правопорушника. Це включає не тільки кримінальну відповідальність, але й цивільну, дисциплінарну та адміністративну відповідальність для тих, хто порушує антикорупційне законодавство. Також важливо забезпечити, щоб відповідальність за корупцію була реальною і могла привести до покарання, а не обмежувалася лише декларацією про наміри боротися з нею.

Ще одним важливим кроком є формування у суспільстві культури, в якій корупція буде вважатися неприязною та неприпустимою. Програмні ініціативи, спрямовані на освіту та інформування громадян про наслідки корупції, можуть допомогти змінити ставлення до цього явища і знизити рівень толерантності до корупційних практик. Не менш важливим є розвиток демократичних інститутів, через які громадяни можуть безпосередньо впливати на процеси прийняття рішень у країні. Це дозволить знизити рівень корупції, оскільки нагляд з боку громадян стане потужним механізмом контролю.

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє міжнародна співпраця. Країни повинні співпрацювати у боротьбі з транснаціональною корупцією, оскільки корупційні практики часто мають глобальний характер. Взаємна допомога, обмін досвідом і співпраця в розслідуваннях дозволяють забезпечити більш ефективний контроль за глобальними фінансовими потоками, що є важливою складовою боротьби з корупцією.

Серед чинників корупції було проаналізовано політичні, економічні, юридичні, організаційно-управлінські та соціально-психологічні. Основна увага приділялася класифікації корупції за суб'єктним складом, що обумовлено метою та завданнями магістерської роботи.

1.3. Розвиток антикорупційного законодавства в Україні

Важливо проаналізувати ефективність Антикорупційної стратегії, зокрема рівень імплементації міжнародних стандартів у сфері антикорупційної політики. Реформа антикорупційного законодавства призвела до створення нових органів, таких як НАЗК та НАБУ, зміни механізму декларування доходів та розширення кола осіб, на яких поширюється антикорупційне законодавство.

Слід зазначити, що прийняття нового закону "Про запобігання корупції" відбулося у жовтні 2014 року, але набув чинності він лише через півроку, у квітні 2015 року. При цьому попередні антикорупційні закони втратили чинність одночасно. Таким чином, протягом шести місяців Україна не мала жодного закону щодо протидії корупції. Це можна розцінювати як прояв відсутності політичної волі до боротьби з корупцією.

Ще одним важливим аспектом є змагання за державні та міжнародні гранти. Конкуренція за грантове фінансування змушує громади бути креативними, планувати стратегії розвитку, долучати громадськість до розробки проектів і чітко звітувати перед донорами. Наприклад, грантові програми ЄС чи USAID часто надають фінансування саме тим громадам, які показали високий рівень прозорості, інноваційності та залучення місцевих мешканців [9].

Конкуренція за трудові ресурси також стає стимулом для громад розвивати місцеву інфраструктуру, створювати якісні послуги та покращувати умови життя. Громади, які надають доступ до якісної освіти,

охорони здоров'я, сучасних транспортних рішень і культурних послуг, привертають увагу молодих професіоналів і кваліфікованих працівників.

Важливим є й аспект міжрегіонального змагання за туристів. Розвиток туристичної інфраструктури, проведення культурних і спортивних заходів, просування локальної історичної та природної спадщини сприяють підвищенню економічного потенціалу громад. Наприклад, громади, які активно розвивають екотуризм або інноваційні формати агротуризму, зменшують залежність від державного фінансування та залучають додаткові кошти до бюджету.

Попри очевидні переваги, конкуренція між громадами має й свої виклики. Нерівномірний розвиток регіонів, різний рівень стартових можливостей і залежність від державних субвенцій створюють умови, коли багатші громади мають більше шансів на успіх, а менш розвинені ризикують залишитися позаду. Для подолання таких викликів важливо забезпечити рівний доступ до ресурсів і створювати програми підтримки для менш спроможних громад.

Конкуренція між громадами, заснована на прозорості, підзвітності та залученні громадськості, стає потужним антикорупційним інструментом. Вона спонукає місцеву владу до ефективнішого управління, впровадження інновацій і створення умов для стійкого економічного розвитку. Цей процес може значно посилити довіру до органів місцевого самоврядування та забезпечити якісні зміни у системі управління державою.

У цей період було прийнято низку законів, спрямованих на реалізацію Антикорупційної стратегії. Серед них: Закон України "Про відновлення довіри до судової влади в Україні", "Про прокуратуру", "Про здійснення державних закупівель" (втратив чинність 01.08.2016 р.) та "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення". На завершення варто згадати про події, які безпосередньо впливають на проведення антикорупційної політики в Україні. 8 липня на

саміті Україна - ЄС було оголошено про фінансування Євросоюзом проекту "Антикорупційна ініціатива - друга фаза" із загальним бюджетом 22,9 млн грн [10].

Ця ініціатива має на меті посилити боротьбу з корупцією по всій Україні. Закон від 7 квітня 2011 року не змінив визначення корупції, але чітко вказав, хто саме несе відповідальність за корупційні дії. Це стосується державних службовців усіх рівнів, працівників юридичних осіб, які зловживають своїм становищем для отримання незаконних благ, а також тих, хто дає їм хабарі.

Вчені схвалили те, що закон чітко визначив поняття "близькі особи", "корупційне правопорушення" та "неправомірна вигода", що допомогло краще зрозуміти, що є корупцією.

У 2013 році Міністерство юстиції України розробило рекомендації щодо протидії корупції, де розглянуло це явище і в загальному сенсі (як зловживання службовим становищем), і з точки зору закону [8].

Головний антикорупційний закон, прийнятий 14 жовтня 2014 року, визначає корупцію як використання посадовцем свого становища для особистої вигоди або вигоди інших осіб. Закон чітко вказує, що він поширюється на державних службовців, керівників у компаніях та кандидатів на виборні посади [17].

Закон визначає неправомірну вигоду як гроші, майно, пільги, послуги, нематеріальні активи чи будь-які інші блага, отримані незаконно. Хоча визначення корупції загалом не змінилося, змінилося розуміння "корупційного правопорушення". Тепер це діяння з ознаками корупції, вчинене певними особами, за яке передбачена кримінальна, дисциплінарна або цивільно-правова відповідальність. Адміністративну відповідальність з цього переліку прибрали.

Натомість з'явилося нове поняття - "правопорушення, пов'язане з корупцією". Це діяння, яке не є корупцією, але порушує антикорупційні закони. За нього може бути кримінальна, адміністративна, дисциплінарна або

цивільно-правова відповідальність. Міністерство юстиції України вважає такими правопорушеннями, наприклад, порушення фінансового контролю та неповідомлення про конфлікт інтересів.

Серед науковців немає єдиної думки щодо поняття корупції. Одні трактують його широко, включаючи не лише порушення законів, а й моральних норм. Інші дотримуються вузького розуміння. Наприклад, В.В. Коваленко вважає корупцію основою організованої злочинності, І.І. Яцків - системою протиправних дій посадовців, а В.П. Кузьменко - використанням посади для незаконного збагачення [45].

Серед найважливіших реформ - створення НАЗК та НАБУ, які стали головними у боротьбі з корупцією. Також змінилося декларування доходів: запроваджено електронну систему, яка допомагає перевіряти фінансову прозорість посадовців. Однак, ухвалення нового Закону "Про запобігання корупції" в жовтні 2014 року супроводжувалося затримкою в набутті ним чинності. З квітня 2015 року він став базовим документом у цій сфері, проте шестимісячна перерва між старим і новим законодавством негативно вплинула на протидію корупції, демонструючи нестачу політичної волі до швидких і рішучих дій.

У цей період було ухвалено низку супутніх законів, які зміцнили правову базу антикорупційної стратегії. Серед них закони про довіру до судової влади, реформу прокуратури, державні закупівлі та протидію відмиванню коштів. Варто зазначити, що Закон "Про відновлення довіри до судової влади" став кроком до очищення судової системи від недобросовісних суддів [7].

Важливим етапом стало фінансування ЄС у рамках проекту "Антикорупційна ініціатива - друга фаза", спрямованого на посилення боротьби з корупцією як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Поряд із позитивними зрушеннями існують виклики, зокрема труднощі в узгодженні національного законодавства з міжнародними стандартами,

слабка імплементація реформ на місцях, недостатність ресурсів у новостворених органах та опір змін з боку старих політичних еліт.

У березні 2023 року уряд України прийняв Державну антикорупційну програму (ДАП) на 2023-2025 роки, метою якої є зменшення рівня корупції та підвищення доброчесності у 15 ключових сферах. Програма охоплює такі важливі галузі, як судочинство, оборона, правоохоронна діяльність, державне регулювання економіки, митна справа, оподаткування, містобудування, управління земельними ресурсами, управління державними підприємствами, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист.

Цього року Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) посилило боротьбу з корупцією на найвищому рівні. У листопаді 2023 року відбулися гучні спецоперації, пов'язані з викриттям спроб підкупу високопосадовців Міністерства інфраструктури та Агентства відновлення народними депутатами, державними підприємствами та приватними компаніями.

Сектор оборони залишається вразливим до корупції, зокрема через неефективне використання земель оборони, непрозорість закупівель та корупційні ризики при призначенні кадрів. ДАП на 2023-2025 роки передбачає заходи для вирішення цих проблем, але їх впровадження вимагає значних зусиль та політичної волі. Децентралізація в Україні розглядається як ефективний інструмент у боротьбі з корупцією, адже передача повноважень і ресурсів на місцевий рівень сприяє прозорішому використанню державних коштів і залученню громадян до ухвалення рішень. Прозорість фінансів, яку забезпечує децентралізація, дозволяє громадам краще розуміти, як витрачаються кошти, а участь громадськості у процесах планування створює середовище, де корупційні ризики мінімізуються. Конкуренція між громадами за інвестиції стимулює їх до ефективного управління, а зменшення впливу центральної влади обмежує можливості для зловживань на верхніх рівнях.

Попри переваги, децентралізація стикається з низкою викликів, серед яких недостатня підготовка кадрів на місцях, слабкий контроль за використанням ресурсів і конфлікти інтересів у невеликих громадах. Залежність деяких громад від державного бюджету також обмежує їхню автономність. Для мінімізації цих ризиків активно впроваджуються інструменти електронного управління, такі як Prozorro, які підвищують прозорість закупівель. Також важливим є навчання працівників органів місцевого самоврядування, що підвищує їхні компетенції у сфері управління ресурсами. Посилення громадського контролю та регулярний аудит місцевих органів влади допомагають забезпечити дотримання законодавства.

Успішні приклади об'єднаних територіальних громад, які демонструють ефективне використання ресурсів і прозорість, підтверджують доцільність децентралізації як антикорупційного інструменту. Зокрема, громади Львівської та Чернігівської областей показують, як залучення громадян і цифровізація процесів сприяють зменшенню корупційних ризиків. Міжнародна підтримка, зокрема через програми USAID DOBRE, також відіграє важливу роль у посиленні прозорості та ефективності місцевого самоврядування.

По-перше, це забезпечення доступу до інформації. Завдяки законодавчим ініціативам, таким як Закон України "Про доступ до публічної інформації", громадяни мають можливість отримувати дані про використання бюджетних коштів, ухвалення рішень і діяльність органів влади. Публікація звітів, планів і бюджетів органів влади у відкритому доступі є важливим етапом для створення прозорого середовища.

По-друге, значну роль відіграють інструменти електронного управління. Платформи на кшталт Prozorro дозволяють громадянам і громадським організаціям контролювати процес державних закупівель, запобігаючи змовам та іншим корупційним схемам. Також популярністю користуються онлайн-ресурси для моніторингу діяльності місцевих рад і

виконавчих органів, такі як "Електронний кабінет громади" та системи "Smart City".

По-третє, це залучення громадян до процесів ухвалення рішень. Проведення громадських слухань, консультацій і створення наглядових рад дозволяють суспільству не лише спостерігати за діяльністю влади, а й впливати на її дії. Наприклад, участь громадян у складанні місцевих бюджетів через механізм "бюджету участі" сприяє зростанню довіри до влади та ефективнішому використанню ресурсів.

По-четверте, важливим елементом є діяльність незалежних громадських організацій. Вони виконують роль моніторингових структур, займаючись аналітикою, перевітками й оприлюдненням інформації про корупційні ризики чи зловживання. Завдяки їхній роботі виявляються слабкі місця в системах управління та розробляються рекомендації щодо їх вдосконалення.

Крім того, громадський контроль неможливий без активної позиції медіа. Журналісти розслідувачі, антикорупційні проекти та публічні обговорення в засобах масової інформації сприяють інформуванню суспільства та тиску на корумпованих чиновників.

РОЗДІЛ 2

ІНСТРУМЕНТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Основні чинники співпраці України та Європейського Союзу у боротьбі з корупцією

З 2014 року, після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, Україна зобов'язалася впроваджувати європейські антикорупційні стандарти. Це передбачає реформи судової системи, створення антикорупційних органів та підвищення прозорості управління. ЄС активно підтримує ці зусилля, зокрема, сприяв створенню НАБУ та Вищого антикорупційного суду.

Ця підтримка здійснюється в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС), яка охоплює країни Східної Європи, Південного Кавказу, Північної Африки та Близького Сходу, включаючи Україну. ЄПС пропонує привілейовані відносини з ЄС, які базуються на спільних цінностях. Чим більше країна-партнер поділяє ці цінності, тим міцніші її зв'язки з ЄС [18].

ЄПС реалізується через Європейський інструмент сусідства. У 2014-2020 роках країнам-сусідам було виділено 15,4 млрд євро. Принцип "більше за більше" означає, що чим більше реформ проводить країна, тим більше підтримки вона отримує від ЄС [16].

В рамках ЄПС Україні було надано 130 млн євро щорічно у 2015-2020 роках, плюс 240-300 млн євро за прогрес у розвитку демократії та прав людини. Загалом, у 2022–2024 роках ЄС надав Україні понад 25 млрд євро у вигляді макрофінансової допомоги, грантів та кредитів. ЄС фінансує різноманітні проекти в Україні, зокрема у сферах транскордонного співробітництва, освіти, екології, транспорту та місцевого самоврядування. Співпраця України з Європейським Союзом набирала значного розвитку після підписання Угоди про асоціацію в 2014 році, яка вступила в силу 1 січня 2016 року. Ця угода стала основою для партнерства між Україною та ЄС

в таких сферах, як економіка, торгівля, енергетика, правосуддя та безпека. Вона сприяє створенню зони вільної торгівлі, що дозволяє Україні отримувати доступ до єдиного ринку ЄС, зокрема у таких сферах, як товарообіг та послуги.

Європейський Союз також надає Україні макрофінансову допомогу для підтримки фінансової стабільності та розвитку економіки. Ця допомога спрямована на зміцнення національних фінансів, стабільність валютного ринку та впровадження реформ у різних сферах. У рамках цього ЄС активно надає технічну допомогу Україні, зокрема в сфері боротьби з корупцією, розвитку судової системи та вдосконалення органів державної влади [16].

Один із важливих напрямків співпраці з ЄС - це модернізація інфраструктури, зокрема в енергетичній галузі. ЄС надає допомогу Україні в розвитку енергетичних мереж, модернізації газових та електричних мереж, а також у створенні спільного енергетичного ринку, що дозволяє Україні інтегруватися в європейський енергетичний простір та забезпечити енергетичну безпеку.

Співпраця також охоплює сферу безпеки. ЄС активно підтримує реформування правоохоронних органів в Україні, сприяє розвитку ефективної системи боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та кіберзлочинністю. В цьому контексті ЄС допомагає Україні розвивати інститути безпеки та боротьби з кіберзагрозами, а також сприяє співпраці в рамках європейських механізмів забезпечення безпеки [6].

Європейський Союз активно підтримує розвиток громадянського суспільства в Україні. Ця підтримка включає фінансування проектів, що сприяють розвитку прав людини, реформі правосуддя, боротьбі з корупцією та забезпеченню демократичних процесів. ЄС також надає значну допомогу неурядовим організаціям, які працюють у цих сферах.

Ще одним важливим напрямом співпраці є освіта. ЄС реалізує численні програми обміну, зокрема "Еразмус+", завдяки яким українські студенти, науковці та молоді лідери мають можливість навчатися та працювати в

європейських країнах. Це сприяє підвищенню освітнього рівня в Україні та інтеграції її системи освіти з європейською.

ЄС також активно фінансує наукові дослідження, інноваційні проекти та стартапи, що допомагають Україні інтегруватися в європейський науковий простір та сприяють розвитку інноваційної економіки в країні.

Місія Європейського союзу з прикордонної допомоги (EUBAM) у Молдові та Україні діє з листопада 2005 року. Її мандат, що діє до 30 листопада 2025 року, спрямований на підтримку України та Молдови у сфері інтегрованого управління кордонами. Мандат місії полягає, насамперед, у підвищенні потенціалу партнерів, таких як прикордонники та митники, в галузі управління кордонами, надання консультацій та експертної підтримки. Місія також активно сприяє боротьбі з контрабандою та незаконним обігом товарів, зброї та наркотиків через кордон.

Враховуючи воєнний стан в Україні, EUBAM адаптувала свою діяльність до нових реалій. Зокрема, місія зосередилася на підтримці гуманітарних коридорів та боротьбі з незаконним переміщенням людей. Крім того, EUBAM сприяє посиленню співпраці між Україною та Молдовою у сфері управління кордонами, зокрема у боротьбі з контрабандою та забезпеченні безпеки на спільному кордоні.

Важливо, що діяльність EUBAM тісно пов'язана з євроінтеграційними прагненнями України. Місія допомагає Україні виконувати зобов'язання, взяті в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, у сфері управління кордонами та митного контролю. Міжнародна організація з міграції також є партнером цього проекту. У місії беруть участь 50 експертів ЄС і понад 80 експертів з Молдови та України. Ефективність місії настільки очевидна, що дворічний термін її дії продовжувався п'ять разів.

Практичний приклад: у 2018 році ЄС виділив 22,9 млн євро на проект "Антикорупційна ініціатива", спрямований на посилення боротьби з корупцією на національному та місцевому рівнях. Цей проект допоміг

впровадити електронні системи декларування майна чиновників, що стало важливим кроком до прозорості [33].

Європейський Союз розробив чіткі стандарти боротьби з корупцією, які включають:

- Прозорість в управлінні та фінансах.
- Незалежність антикорупційних органів.
- Участь громадянського суспільства у контролі за владою.

Одним із ключових документів є Конвенція ООН проти корупції, яку підписали всі країни ЄС. Вона вимагає від держав-учасниць впровадження механізмів запобігання корупції, кримінального переслідування та міжнародного співробітництва.

Приклад з ЄС: в Естонії впровадили систему електронного управління e-Estonia, яка мінімізувала корупцію у державних послугах. Усі процеси, від реєстрації бізнесу до подання податкових декларацій, відбуваються онлайн, що виключає людський фактор. Україна переймає ці стандарти. Система Prozorro, яка створена для електронних державних закупівель, дозволить заощадити мільярди гривень та знизити рівень корупції у цій сфері, але й відкриває нові засоби для неї.

Сама співпраця між Україною та ЄС є стратегічно важливим елементом у контексті зовнішньої політики України, а також ключовим фактором у розвитку її економіки, правової системи та соціальних інститутів. З моменту проголошення незалежності Україна активно прагне зміцнити свої зв'язки з ЄС, і це співробітництво має важливе значення як для самого ЄС, так і для України, оскільки надає можливість обом сторонам досягати спільних цілей та вирішувати низку важливих завдань на регіональному та міжнародному рівнях.

Один із основних мотивів співпраці України з Європейським Союзом полягає у прагненні інтегруватися до європейської політичної та економічної системи. Європейський Союз для України є не лише важливим торговим партнером, але й політичним альянсом, який надає можливість здійснити

реформи, спрямовані на модернізацію країни. Це включає в себе політичні, соціальні та економічні трансформації, які необхідні для забезпечення стабільності, розвитку та благополуччя країни. Таким чином, співпраця з ЄС є важливим чинником у формуванні демократичних інститутів в Україні, підвищенні її конкурентоспроможності, а також у забезпеченні верховенства права та прав людини [26].

Ще одним важливим мотивом є необхідність адаптації України до європейських стандартів і норм у різних сферах. Співпраця з ЄС відкриває перед Україною можливості для імплементації європейських стандартів у законодавчій, економічній, екологічній та соціальній сферах. Ці стандарти стають основою для проведення реформи у таких важливих інститутах, як судова система, система охорони здоров'я, освіта, а також у питаннях екології та енергетики. Враховуючи, що ЄС є одним з найбільших та найвпливовіших міжнародних організацій, то прийняття його стандартів дозволяє Україні стати частиною європейської спільноти, що забезпечує більший доступ до європейських ринків та ресурсів, покращує інвестиційну привабливість країни та сприяє інтеграції її економіки з європейською [30].

Не менш важливим мотивом є забезпечення безпеки та стабільності в Україні та в регіоні загалом. Співпраця з ЄС допомагає Україні не лише у зміцненні своїх оборонних спроможностей, але й у забезпеченні стабільності на всьому європейському континенті. Зокрема, ЄС активно підтримує Україну у боротьбі з агресією Росії, надаючи не лише дипломатичну, а й економічну та військову допомогу. Спільні ініціативи щодо розвитку сектору безпеки та оборони, боротьби з тероризмом та організованою злочинністю допомагають Україні зміцнити свою незалежність та територіальну цілісність. Водночас ЄС отримує можливість забезпечити стабільність у східноєвропейському регіоні, що є важливим для підтримки миру та безпеки в Європі.

Співпраця з ЄС також має важливе значення для України в контексті розвитку громадянського суспільства та забезпечення прав людини.

Європейський Союз активно підтримує розвиток демократії та громадянських інститутів в Україні, надаючи фінансову допомогу, а також забезпечуючи можливості для навчання та обміну досвідом для представників українських неурядових організацій, медіа, а також для органів державної влади, які займаються правами людини, боротьбою з корупцією та іншими важливими питаннями. Одним із основних аспектів співпраці є створення умов для розвитку вільних та незалежних медіа, а також захисту прав людини, що є важливим елементом демократичного розвитку країни [33].

З точки зору економічної співпраці, важливість відносин з ЄС полягає у відкритті доступу до єдиного європейського ринку, що дає можливість українським підприємствам розширювати свою діяльність, залучати інвестиції та отримувати нові можливості для розвитку. ЄС є важливим торговим партнером для України, забезпечуючи країну експортними можливостями, а також є джерелом фінансових ресурсів та технологій, що необхідні для модернізації виробництва та інфраструктури. Співпраця з ЄС також дозволяє Україні отримувати важливі інвестиції в інфраструктуру, енергетику та інші сектори економіки, що сприяє розвитку економіки в цілому та підвищенню добробуту населення.

Співпраця України з Європейським Союзом, розпочата через підписання Угоди про асоціацію в 2014 році, є важливим етапом у розвитку країни та її інтеграції в європейську спільноту. Угода охоплює багато аспектів, від економіки до соціальних та політичних реформ. Реалізація цих домовленостей вимагає великих зусиль з боку як України, так і ЄС, що дозволяє поступово адаптувати українські стандарти до європейських.

Одним із ключових напрямів цієї співпраці є економіка. Завдяки Угоді Україна отримала доступ до єдиного європейського ринку, що дозволяє розширювати експорт товарів і послуг. Водночас це стимулює модернізацію української економіки, включаючи енергетичну галузь, де ЄС надає фінансову та технічну допомогу. Спільна робота у сфері енергетики сприяє

зменшенню залежності України від зовнішніх постачальників енергоносіїв і зміцненню енергетичної безпеки.

Іншою важливою сферою є правова реформа. Україна має адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, зокрема в питаннях боротьби з корупцією, реформи судової системи та управління. ЄС активно підтримує ці процеси, надаючи фінансування та експертні ресурси. Реформи в судовій системі та правоохоронних органах допомагають підвищити довіру громадян до правосуддя та забезпечити належний захист прав людини.

Особливу увагу ЄС приділяє боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом і кіберзлочинністю. Україна отримує допомогу в модернізації поліції та правоохоронних органів, а також в розробці нових систем для підтримки правопорядку. Це важливий аспект співпраці, який підвищує рівень безпеки в країні та сприяє її стабільності.

Завдяки підтримці ЄС також розвивається громадянське суспільство в Україні. ЄС допомагає в підтримці ініціатив, які сприяють захисту прав людини, боротьбі з корупцією та дискримінацією. Крім того, ЄС підтримує розвиток демократичних процесів в Україні, що є важливою умовою для стабільності країни.

Окрім того, співпраця між Україною та ЄС дозволяє сприяти стабільності у соціальній сфері. Програми, які фінансуються ЄС, мають на меті поліпшення якості життя громадян України, зокрема в таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення та інші. Це допомагає покращити рівень життя українців, зменшити соціальні нерівності, а також забезпечити сталий розвиток суспільства на основі європейських цінностей.

2.2 Нормативно-правові засади підтримки України з боку Європейського Союзу у боротьбі з корупцією

Співпраця України з Європейським Союзом у сфері боротьби з корупцією ґрунтується на стратегічному курсі України до інтеграції з ЄС.

Зміцнення антикорупційної політики є ключовим елементом цього процесу. Корупція є однією з найбільших загроз для економічного та соціального розвитку, а також для ефективного функціонування державних органів. Зусилля України спрямовані на впровадження європейських стандартів у правове поле та інституційні механізми.

Основні положення нормативно-правового забезпечення підтримки України з боку ЄС базуються на низці стратегічних документів, серед яких особливе місце займає Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що була підписана 27 червня 2014 року та ратифікована обома сторонами у 2017 році. Цей документ визначає політичну та економічну співпрацю між Україною та ЄС і є основним інструментом для реалізації європейських стандартів в Україні. Угода про асоціацію включає в себе численні положення, що стосуються створення зони вільної торгівлі, співпраці в питаннях енергетики, прав людини, боротьби з корупцією, реформи судової системи та багато інших важливих аспектів, що мають забезпечити поступову інтеграцію України в європейську політичну та економічну систему.

Важливим елементом підтримки України є також фінансова допомога ЄС, що надається через різноманітні програми та інструменти, такі як Європейський інвестиційний банк, Європейський фонд розвитку, а також через механізм технічної допомоги, що забезпечує реалізацію проектів на місцях. Це дозволяє Україні отримати необхідні ресурси для здійснення реформ та досягнення стратегічних цілей, зокрема в таких сферах, як інфраструктура, освіта, охорона здоров'я, екологія та інші. Одним з важливих аспектів фінансової підтримки є надання грантів та пільгових кредитів для реалізації інфраструктурних та соціальних проектів, що відповідають європейським стандартам і нормам [2].

Нормативно-правова база для підтримки України з боку ЄС також включає в себе розвиток співпраці у сфері безпеки та оборони. Європейський Союз активно підтримує Україну в питаннях зміцнення обороноздатності та

забезпечення безпеки, зокрема через участь у миротворчих місіях, навчання українських військових, надання технічної допомоги та сприяння у вирішенні гуманітарних питань. Важливою частиною цього є участь ЄС в різноманітних програмах з реформування сектору безпеки та оборони, що мають на меті модернізацію військових структур і збройних сил України, відповідно до європейських стандартів [4].

Підтримка ЄС також полягає в сфері прав людини та верховенства права. ЄС активно сприяє реформуванню судової системи в Україні, а також підтримує правові ініціативи, які спрямовані на зміцнення демократичних інститутів, боротьбу з корупцією, забезпечення прав та свобод громадян. В цьому контексті особливу увагу приділено боротьбі з корупцією, що є однією з ключових умов для подальшого розвитку співпраці з ЄС. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення нових антикорупційних інститутів, таких як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), а також розвиток системи електронного декларування [2].

Європейський Союз також активно підтримує Україну в розвитку громадянського суспільства та забезпеченні демократичних процесів, надаючи фінансову допомогу для розвитку неурядових організацій, проведення виборчих процесів, забезпечення свободи слова та розвитку медіа. Окрім того, ЄС сприяє розвитку співпраці між державними і приватними секторами України з метою створення здорового бізнес-середовища, що є важливим для інтеграції в єдиний європейський ринок [4].

Однією з ключових складових нормативно-правової бази підтримки України з боку ЄС є система моніторингу виконання зобов'язань, що впливають із Угоди про асоціацію. Це дозволяє ЄС відслідковувати прогрес України в здійсненні необхідних реформ, відповідно до встановлених стандартів, та коригувати підтримку в разі необхідності. Окрім того, ЄС регулярно проводить оцінки та надає рекомендації щодо подальших кроків для досягнення поставлених цілей. Ключові закони, які досліджувались:

1. Закон України "Про запобігання корупції" (2014): Цей закон визначає основні принципи та механізми запобігання і протидії корупції в Україні. Він встановлює систему превентивних антикорупційних механізмів, таких як фінансовий контроль, перевірка декларацій та запобігання конфлікту інтересів.

2. Закон України "Про Національне антикорупційне бюро України" (2014): Цей закон створює НАБУ як спеціалізований незалежний правоохоронний орган для боротьби з корупцією. НАБУ має широкі повноваження, включаючи розслідування корупційних злочинів та проведення оперативно-розшукової діяльності.

3. Закон України "Про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру" (2015): САП є спеціалізованим підрозділом прокуратури, який здійснює процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, розслідуваних НАБУ. САП також представляє державне обвинувачення у суді у справах про корупцію.

4. Закон України "Про Вищий антикорупційний суд" (2018): ВАКС є спеціалізованим судом, який розглядає справи про корупційні злочини, вчинені високопосадовцями. Створення ВАКС було важливим кроком у забезпеченні незалежного та неупередженого судочинства у справах про корупцію.

Національне антикорупційне бюро України (НАЗК) відповідає за розробку та реалізацію антикорупційної політики, проведення перевірок декларацій та моніторинг дотримання антикорупційного законодавства. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) незалежний правоохоронний орган, відповідальний за виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) спеціалізований підрозділ прокуратури, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням НАБУ та підтримує державне обвинувачення в суді. Вищий антикорупційний суд (ВАС) для розгляду справ, пов'язаних з корупцією. Незважаючи на значні повноваження,

ефективність антикорупційних органів обмежена низкою факторів, включаючи політичний тиск, брак ресурсів та проблеми з виконанням судових рішень. Тим не менш, в останні роки НАБУ, САП та ВАКС продемонстрували певні успіхи в боротьбі з корупцією на найвищих щаблях влади, але недостатній [2].

Війна Росії проти України має значний вплив на роботу антикорупційних органів. Значна частина державних ресурсів спрямовується на національну оборону, що може призвести до недофінансування антикорупційних органів. Військові дії можуть перешкоджати їх діяльності, особливо на окупованих територіях. Це створює нові можливості для корупції, пов'язаної з військовими закупівлями, гуманітарною допомогою та відновленням інфраструктури [22].

Досвід війни показав, що корупція негативно впливає на обороноздатність держави, перешкоджаючи ефективному використанню фінансових ресурсів, призначених для українських збройних сил. Подолання корупції є критично важливим для перемоги над Росією та подальшого відновлення України. Корупція також заважає ефективному використанню ресурсів у процесі повоєнної відбудови, негативно впливаючи на правосуддя, правоохоронну діяльність, державне регулювання, управління держпідприємствами та розпорядження державною власністю.

За даними Transparency International, Україна посідає 104-е місце зі 180 країн світу за індексом сприйняття корупції у 2024 році. Ігнорування цієї проблеми, навіть під час війни, може зашкодити економічному зростанню та відлякати інвестиції, необхідні для відновлення економіки [11].

ЄС надає значну фінансову допомогу Україні, і важливо забезпечити її прозоре та ефективне використання. Європейські партнери посилюють моніторинг за використанням коштів та надають Україні допомогу у впровадженні антикорупційних механізмів у воєнний час. Важливим кроком стало відновлення електронного декларування для чиновників, яке було призупинене на початку війни. Україна також працює над створенням

Державного бюро розслідувань (ДБР), яке має стати ключовим органом у боротьбі з корупцією у вищих ешелонах влади.

ЄС продовжує надавати Україні політичну, фінансову та технічну допомогу у боротьбі з корупцією. Європейська Комісія регулярно оцінює прогрес України у впровадженні антикорупційних реформ та надає рекомендації щодо подальших кроків. ЄС також підтримує діяльність українських громадських організацій, які відіграють важливу роль у моніторингу та викритті корупції. Основні напрямки співпраці:

- **Екстрадиція:** Договори про екстрадицію дозволяють передавати осіб, обвинувачених у корупційних злочинах, для судового переслідування з однієї країни до іншої.
- **Взаємна правова допомога:** Договори про взаємну правову допомогу передбачають співпрацю між правоохоронними органами та судовими установами різних країн у кримінальних справах, включаючи корупційні злочини. Це може включати обмін інформацією, доказами, проведення слідчих дій на території іншої країни.
- **Обмін інформацією та досвідом:** Двосторонні угоди також можуть передбачати обмін інформацією про законодавство, практику, методи боротьби з корупцією.
- **Доступ до досвіду ЄС:** Вони дозволяють Україні отримати доступ до досвіду та передових практик окремих країн ЄС.
- **Посилення міжнародної співпраці:** Вони сприяють посиленню міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією.

Боротьба з корупцією залишається ключовим пріоритетом для України на шляху до європейської інтеграції. ЄС і надалі підтримуватиме Україну у впровадженні антикорупційних реформ та зміцненні верховенства права. Важливо забезпечити синергію між антикорупційними зусиллями України та підтримкою з боку ЄС, щоб досягти відчутних результатів у боротьбі з корупцією.

За часів планової економіки та жорсткого контролю з боку держави, корупція набула специфічних форм, таких як відкритість, фаворитизм та використання службового становища для особистої вигоди. Попри офіційні заяви про боротьбу з корупцією, вона залишалася серйозною проблемою в радянському суспільстві [30].

Після розпаду СРСР Україна зіткнулася зі зростанням корупції, яка стала системним явищем у всіх сферах життя. Слабкі державні інституції, неефективна правоохоронна система та низький рівень правової культури сприяли поширенню корупції.

В останні роки, завдяки зусиллям громадянського суспільства та міжнародних партнерів, Україна почала боротися з корупцією, але цей процес все ще складний та тривалий.

Згідно з раціонально-індивідуалістичним підходом, корупція є результатом раціонального вибору людей, які прагнуть максимізувати свої прибутки. Основні фактори, що сприяють корупції - це низькі зарплати держслужбовців, неефективне управління та безкарність. Корупція визнається культурним фактором, що передається з покоління в покоління. Її подолання вимагає зміни культурних норм і цінностей, які лежать в основі корупції. Це підтверджено конвенцією ООН проти корупції (UNCAC), конвенцією Ради Європи про криміналізацію корупції та конвенцією (ОЕСР) про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях, в різних країнах, таких як:

- Сінгапур: суворі покарання, високі зарплати чиновників, ефективні системи управління.
- Гонконг: незалежна антикорупційна комісія, прозорість державних закупівель, активна участь громадянського суспільства.
- Швеція: прозорість і відкритість державних інституцій, високий рівень довіри до чиновників, система електронного декларування.

Ключові напрямки боротьби з корупцією:

- Створення незалежного антикорупційного органу

- Удосконалення законодавства та правозастосування
- Більш стійкі та підзвітні чиновники
- Захист корумпованих бюрократів
- Підвищення правової культури та рівня обізнаності громадськості

На початку 2023 року експерти ЄС закликали український уряд терміново затвердити Національну антикорупційну програму, яка була розроблена за підтримки ЄС. Представники Європейської комісії (ЄК) також представили сім рекомендацій для оцінки прогресу України на шляху до членства в ЄС і висловили готовність розглянути виконання цих рекомендацій навесні цього року. Крім того, надання Україні €1,5 млрд на місяць у рамках інструменту MFA+ (макрофінансова допомога) залежатиме від прогресу країни у виконанні узгоджених умов і вимог до звітності. Зрештою ЄС потрібні гарантії того, що 18 млрд євро буде витрачено належним чином у 2023 році, оскільки Україна традиційно приділяє увагу верховенству закону та боротьбі з корупцією. Ці показники дійсно входять до списку умов для отримання фінансування. Через це Україна перебуває в постійному та активному діалозі з ЄС щодо питань інтеграції. Тому визначення сфер підтримки ЄС у сфері боротьби з корупцією, розробка спільних програм у цій сфері та запровадження європейського досвіду в антикорупційній політиці в Україні допомогли б досягти значного прогресу в запобіганні та боротьбі з корупцією в процесі повоєнної реконструкції та відновлення України. Це закладе міцний фундамент для подальшого просування України до членства в Європейському союзі (ЄС), Північноатлантичному альянсі (НАТО) та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [26].

За даними Transparency International, Індекс сприйняття корупції (Corruption Perception Index, CPI) в Україні у 2023 році становив 33 бали зі 100, що свідчить про високий рівень сприйняття корупції в країні. Згідно з даними Євробарометра, 84% українців вважають корупцію серйозною проблемою в країні (2023) [5].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014) - ключовий документ, що визначає рамки співпраці, включаючи боротьбу з корупцією. Вона передбачає імплементацію Україною європейських стандартів у сфері запобігання та протидії корупції. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки - визначає пріоритети України у сфері боротьби з корупцією, зокрема, посилення інституційної спроможності антикорупційних органів, підвищення ефективності розслідування та судового переслідування корупційних злочинів, а також запобігання корупції в публічному та приватному секторах. План дій щодо лібералізації візового режиму з ЄС - містить вимоги до України щодо боротьби з корупцією, які Україна успішно виконала, що призвело до безвізового режиму з ЄС [5].

Національна стратегія розвитку правоохоронної системи враховує європейські стандарти та найкращі практики у сфері боротьби з корупцією, спрямована на підвищення ефективності правоохоронних органів у розслідуванні та протидії корупційним злочинам.

2.3 Використання електронних технологій у боротьбі з корупцією в Україні

Система електронних державних закупівель Prozorro була створена для підвищення прозорості та зниження рівня корупції у сфері державних закупівель в Україні. Однак, незважаючи на значні досягнення, система не повністю захищена від шахрайства та корупції. Шахрайство та корупція з боку держави та органів влади Корупція в державному секторі України залишається серйозною проблемою.

Також ЄС фінансував впровадження системи Prozorro, яка дозволила заощадити понад 50 млрд гривень на державних закупівлях.

Рис.2.1. Центральна база даних ProZorro

Зловживання владою заради особистої вигоди підриває довіру суспільства до державних інститутів і спотворює державне управління. Згідно з аналітичним оглядом, суспільство вважає, що корупція спричинена тим, що люди, наділені владою, вчиняють незаконні дії заради власної вигоди. Незважаючи на те, що Прозоро значно підвищив прозорість державних закупівель, деякі корупційні дії все ще мають місце [46].

У січні 2023 року уряд ухвалив рішення про те, що всі тендери, опубліковані в ProZorro, проводились без аукціону. Це викликало обурення представників бізнесу та громадськості, оскільки відсутність аукціонів могла знизити конкуренцію та підвищити ризик корупції. Загалом, незважаючи на впровадження ProZorro та інших антикорупційних ініціатив, корупція у сфері державних закупівель в Україні залишається проблемою. Для мінімізації корупційних ризиків і забезпечення ефективного використання державних ресурсів необхідні подальші реформи та посилення контролю [15].

Згідно з дослідженнями, Україна щорічно втрачає від 10 до 15 відсотків державного бюджету через корупцію у сфері публічних закупівель. Основними корупційними схемами є наступні:

- Змова між підрядниками, які отримали контракти: компанії координують свої дії для маніпулювання результатами тендерів.

- Підкуп державних службовців: виплата хабарів для отримання переваги в тендерах.
- Маніпуляції з тендерною документацією: обмеження конкуренції та створення сприятливих умов для певних учасників торгів.

Індекс сприйняття корупції (CPI) 2023: Україна набрала 36 балів зі 100 можливих, посівши 104 місце зі 180 країн. Це на 3 пункти краще, ніж у попередньому році, і свідчить про позитивний прогрес у боротьбі з корупцією але недостатній [49].

Опитування у публічних закупівлях продемонстрували, що 76% респондентів вважають, що законопроект №7206 (Проект закону "Купуй українське, плати українцям" про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку промислового виробництва та малого і середнього підприємництва) може призвести до зростання корупції та наголошують на важливості обережного підходу до правових реформ у цій сфері [24]. Антикоруційне експертне опитування 55% експертів погодилися, що корупція широко поширена в Україні, і що необхідні подальші реформи та більше санкцій. Незважаючи на запровадження системи Prozorro та інших антикорупційних ініціатив, корупція у сфері державних закупівель залишається значною проблемою. Для мінімізації корупційних ризиків та забезпечення ефективного використання державних ресурсів необхідні подальші реформи, посилення моніторингу та активне залучення громадянського суспільства [15].

На підставі аналітичних досліджень і реальних випадків, найпоширеніші корупційні схеми в українських державних закупівлях, навіть у рамках системи Prozorro, включають:

Змову між підрядниками на торгах «тендерні картелі».

Підрядники навмисно координують заявки та штучно створюють конкуренцію. Зазвичай вони належать одному й тому самому власнику або мають спільного кінцевого бенефіціара. Для прикладу: згідно з журналістським розслідуванням, 2022 року близько 9 % тендерів Prozorro

було проведено за участю фірм, які вступили у змову. У результаті державний бюджет втратив понад 5 мільярдів гривень [15].

Маніпулювання тендерною документацією.

Замовники встановлюють технічні вимоги таким чином, щоб у тендерах могли брати участь лише певні компанії. Вони висувають надмірні вимоги до надання певних сертифікатів або до продукції, виробленої лише певними постачальниками. У 2021 році з'ясувалося, що під час будівництва шкіл і лікарень висувалися вимоги, розраховані на одного забудовника. У результаті ціни на будівництво злетіли на 20-30 %, а економія від аукціону становила лише 2 %.

Використання підставних компаній «підставних фірм». Компанії, створених для участі в торгах, перерахування коштів генеральному підряднику та утримання основної частини «відкатів» (нелегального повернення частини коштів, отриманих від державного чи приватного контракту, посадовій особі).

Маніпулювання цінами після проведення торгів.

Prozorro може змінити умови контракту після закінчення аукціону. Зловмисники часто занижують ціну в процесі торгів, а потім завищують її за допомогою «додаткових контрактів» після того, як ставку виграно. Наприклад, у 2022 році під час закупівлі медичних масок вартість збільшилася на 40% після підписання контракту без належного обґрунтування. Статистика щодо масштабів корупції та загальні втрати бюджету: за оцінками Центру протидії корупції, через корупцію втрачається 10-18% державного бюджету, виділеного на державні закупівлі У 2022 році це становитиме 50-70 млрд грн [15].

Неконкурентні аукціони.

2023 року 27% заявок у Prozorro закінчились без проведення аукціону, оскільки у них брали участь лише одна або дві компанії. Це значно знижує рівень економії та прозорості.

Скандал з армійським продовольством (2023 рік).

Міністерство оборони закупувало військове продовольство за високою ціною (наприклад, яйця за ринковою ціною 7 грн. за штуку були закуплені за 16 грн.). Наслідки громадського тиску і журналістські розслідування призвели до порушення кримінальних справ і звільнення деяких чиновників МО [24].

Скандал із дорожнім будівництвом (2022 р.) Підрядники Укравтодору використовували схеми із завищеними цінами на матеріали. Антикорупційне бюро виявило порушення на суму 1,8 млрд гривень. Було запроваджено спрощені процедури закупівель, що значно підвищило ризик корупції. Майже 30% військових закупівель проводилися без аукціонів, що створювало умови для зловживань [15].

Відсутність адекватного контролю над тендерами, що проводяться у змові. Недостатній рівень автоматизації моніторингу та аналізу ризиків у потенціалі для уникнення конкуренції через «підрядників» і «додаткові контракти». Пропозиція:

- посилити управління і моніторинг
- впровадити автоматизовану систему аналізу тендерів з використанням штучного інтелекту
- Підвищення відповідальності за порушення
- Збільшення штрафів і кримінальної відповідальності за змову на торгах.
- обмеження на зміну ціни після закриття тендера

Система Prozorro - це прогресивний крок до підвищення прозорості, але її ефективність обмежена зловживаннями з боку учасників торгів та державних органів. Подальші реформи та автоматизація мають стати основою для боротьби з корупцією у сфері державних закупівель.

В ЄС працюють спеціалізовані інститути, які допомагають боротися з корупцією:

- OLAF (Європейське бюро з боротьби з шахрайством) розслідує випадки корупції, пов'язані з використанням коштів ЄС.

- Eurojust координує дії правоохоронних органів країн-членів.
- Europol займається розслідуванням транскордонних злочинів, включаючи корупцію.

Україна активно співпрацює з цими інститутами. OLAF допомагав розслідувати випадки незаконного використання європейських фондів в Україні. У 2020 році OLAF виявив порушення у використанні грантів ЄС в Україні, що призвело до повернення понад 3 млн євро до бюджету ЄС [50].

Основним джерелом фінансування антикорупційної програми є державний бюджет України. З бюджету фінансується діяльність антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС) та реалізація національної антикорупційної програми. Міжнародні партнери, такі як ЄС, США, Канада, Великобританія та міжнародні організації (ООН, ОБСЄ, Рада Європи), роблять значний внесок у фінансування антикорупційних програм. Антикорупційні НУО також отримують фінансування у вигляді грантів від міжнародних фондів та донорських організацій. Більшість коштів виділяється на підтримку діяльності антикорупційних організацій (наприклад, заробітна плата персоналу, матеріально-технічне забезпечення, дослідження). Основна частина фінансування спрямовується на реалізацію національних антикорупційних програм (підвищення обізнаності, навчання державних службовців, запровадження антикорупційних механізмів в органах влади). Кошти для органів державної влади використовуються для підтримки антикорупційної діяльності (розслідування, моніторинг, адвокація, освіта). Кошти розподіляються між антикорупційними організаціями та державними програмами відповідно до закону про державний бюджет на відповідний рік до угод між Україною та міжнародними партнерами. Розподіл грантів здійснюється органами, що надають гранти, на конкурсній основі а контроль за використанням коштів здійснюється Державною аудиторською службою України та іншими контрольними органами.

Верховна Рада України контролює використання бюджетних коштів через Комітет з питань запобігання і протидії корупції. Органи державної

влади здійснюють моніторинг використання коштів та публікують звіти. Міжнародні партнери також контролюють використання коштів, виділених на антикорупційні програми. Ефективність використання коштів на антикорупційні програми оцінюється за кількома критеріями досягнення цілей програми: ступінь успішності реалізації антикорупційних програм та виконання їхніх завдань; кількість виявлених, розслідуваних і притягнутих до відповідальності випадків корупції; кількість повернутих активів. Брак фінансування антикорупційних організацій та програм часто стикаються з неефективним використанням коштів [50].

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

3.1 Аналіз результативності боротьби з корупцією в Україні

Європейська Комісія затвердила Звіт про пакет розширення 2024 року, в якому міститься оцінка Комісією прогресу, досягнутого за останній рік країнами-кандидатами та кандидатами на вступ до Європейського Союзу. Зокрема, це стосується України. У доповіді міститься детальна оцінка прогресу України на шляху до членства в ЄС. Особлива увага приділяється проведенню реформ у таких галузях, як боротьба з корупцією, функціонування судової системи, основні права та свобода слова.

Показник	2024 рік
Кількість зареєстрованих корупційних злочинів	33370
Кількість осіб, яким повідомлено про підозру у корупційних злочинах	10402
Кількість осіб, обвинувачених у корупційних злочинах	4845
Кількість осіб, засуджених за корупційні злочини	1689
Сума збитків, завданих корупційними злочинами (млн грн)	2853
Сума коштів, повернутих в Україну внаслідок міжнародної співпраці (млн грн)	180

Також Європейська Комісія відзначила позитивні зрушення у боротьбі з корупцією в Україні. Зокрема, було визнано прогрес у зміцненні антикорупційних інституцій, таких як САП, НАБУ та НАЗК. Ці органи демонструють незалежність та ефективність у розслідуванні великих корупційних справ. Позитивно оцінено також впровадження системи лобіювання в Україні. Комісія наголосила на досягненнях НАЗК, яке продемонструвало свою незалежність від політичного тиску [29].

Серед ключових рекомендацій Комісії - забезпечення ефективного виконання Національної антикорупційної програми на 2023-2025 роки та проведення оцінки її результатів. Також важливо вчасно розробити та затвердити нову Антикорупційну стратегію та програму з її реалізації. Комісія також надала ряд інших важливих рекомендацій, серед яких: збільшення кількості суддів та адміністративного персоналу Вищого антикорупційного суду (ВАКС); подальше покращення результатів розслідувань великих корупційних справ, зокрема шляхом арешту та конфіскації злочинних активів; зосередження уваги на резонансних корупційних справах проти високопосадовців та ключових установ; продовження зміцнення спроможності НАБУ у проведенні розслідувань та зборі доказів; узгодження українського законодавства щодо захисту викривачів [29].

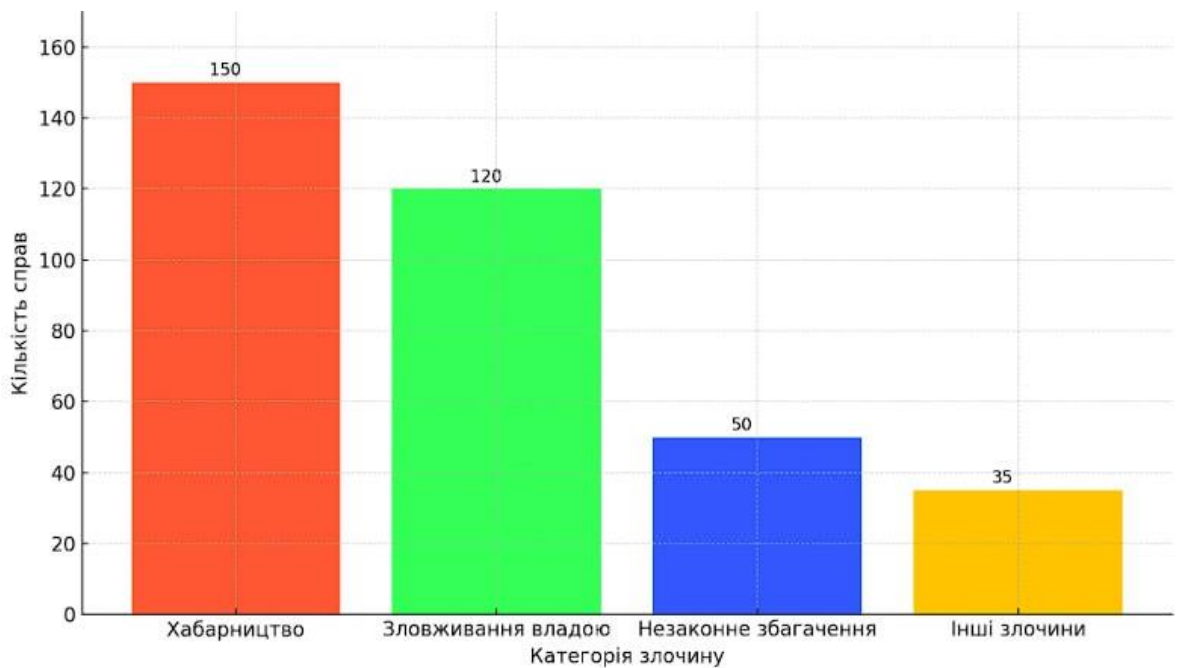

Рис. 3.1. Кількість розслідуваних справ НАБУ за 2023 рік

Європейська Комісія надала ряд рекомендацій щодо подальшого вдосконалення кримінального переслідування корупції в Україні. Було відзначено, що НАБУ та САП ефективно функціонують і є важливими елементами антикорупційної системи. Проте, необхідно розширити повноваження САП, зокрема, надати право ініціювати досудові

розслідування та затверджувати слідчі дії НАБУ/САП незалежно від Генерального прокурора у справах проти народних депутатів. Важливо також провести реформу процесуального законодавства, щоб запобігти зловживанням у кримінальних провадженнях. Крім того, Україна має гармонізувати своє законодавство з Конвенцією ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадовців та рекомендаціями Ради ОЕСР. Європейська Комісія очікує від України комплексного підходу до реформ, а не реагування лише на окремі проблеми. Такий підхід забезпечить сталий розвиток та системне наближення України до європейських стандартів.

В Україні створено низку антикорупційних органів за аналогією з європейськими:

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) - аналог європейських антикорупційних бюро (наприклад, OLAF). Схожість: розслідування корупційних злочинів, співпраця з міжнародними організаціями. Відмінності: НАБУ має ширші повноваження, ніж деякі європейські аналоги, включаючи можливість проведення негласних слідчих дій.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) - аналог європейських спеціалізованих прокуратур. Схожість: здійснення процесуального керівництва у справах НАБУ, підтримка державного обвинувачення у суді. Відмінності: САП має меншу незалежність, ніж деякі європейські аналоги, через залежність від Генерального прокурора.

Вищий антикорупційний суд (ВАКС) - аналог європейських спеціалізованих судів з розгляду корупційних справ. Схожість: розгляд справ про корупційні злочини, забезпечення незалежності та неупередженості судочинства. Відмінності: ВАКС є новим інститутом, який ще формує свою практику.

Структура ВАКС складається з Дирекції А (розслідування), Дирекції В (політика та ресурси) та Дирекції С (зовнішні відносини). У свою чергу це

Європейській головний прокурор, Колегії прокурорів та Європейської прокуратури. Повноваження Уповноважений розслідувати шахрайство, корупцію та інші незаконні дії, що завдають шкоди фінансовим інтересам ЄС. Уповноважений розслідувати та переслідувати злочини проти бюджету ЄС, такі як шахрайство, корупція та відмивання грошей.

Функції включають проведення розслідувань, координацію з національними органами, аналіз ризиків та розробку політики. Включають проведення розслідувань, здійснення кримінального переслідування, співпрацю з національними органами та представництво ЄС у міжнародних справах.

У 2023 році OLAF завершив 171 розслідування, виявив 295 млн євро фінансових збитків та видав 342 рекомендації судових та дисциплінарних дій. Щодо ЕРРО у 2023 році розпочав 865 кримінальних розслідувань, загальна сума збитків за якими оцінюється у 14,1 млрд євро. Було винесено 28 обвинувальних вироків.

Співпраця з Україною OLAF співпрацює з НАБУ, САП та ВАКС в рамках Меморандуму про взаєморозуміння та Угоди про асоціацію. Співпраця включає обмін інформацією, спільні розслідування та навчання. ЕРРО співпрацює з НАБУ, САП та ВАКС в рамках угоди про робочі домовленості та угоди про асоціацію. Співпраця включає обмін інформацією, спільні розслідування та координацію дій.

Існує певне дублювання функцій між НАБУ, САП та іншими правоохоронними органами України. Це може призводити до конфліктів компетенції та неефективного використання ресурсів.

Приклади:

НАБУ та Національна поліція можуть розслідувати одні й ті ж корупційні злочини. САП та Генеральна прокуратура можуть здійснювати процесуальне керівництво у схожих справах. НАБУ, САП та ВАКС співпрацюють між собою для забезпечення ефективного розслідування та судового переслідування корупційних злочинів.

Створення спеціалізованих антикорупційних органів (НАБУ, САП, ВАКС). Імплементация європейських стандартів у законодавство України. Активна співпраця з міжнародними організаціями.

Виклики:

Високий рівень сприйняття корупції в Україні. Необхідність посилення незалежності та ефективності антикорупційних органів. Усунення дублювання функцій між правоохоронними органами. Посилення міжнародної співпраці у сфері розслідування та повернення активів, набутих корупційним шляхом.

Рекомендації:

Продовжити реформи, спрямовані на підвищення ефективності антикорупційних органів та усунення дублювання функцій. Зміцнити незалежність САП та ВАКС. Удосконалити механізми координації між антикорупційними органами.

Посилити співпрацю з європейськими інституціями у сфері боротьби з корупцією, зокрема у сфері обміну інформацією та спільних розслідувань.

Підвищити рівень обізнаності громадськості про корупційні ризики та механізми їх запобігання.

Забезпечити ефективну імплементацію антикорупційного законодавства та його відповідність європейським стандартам. Служба безпеки України.

3.2 Концепція формування державної антикорупційної політики у 2021-2025

Дана антикорупційна стратегія спрямована на значне зменшення корупції та забезпечення узгодженої антикорупційної діяльності всіх органів влади в Україні. Корупція розглядається як головна перешкода для економічного зростання та розвитку демократії.

Попередня стратегія зосереджувалась на створенні антикорупційних інституцій та правових механізмів. Уряд також зменшив можливості для

корупції в окремих секторах шляхом реформ. Поєднання цих підходів дозволить знизити рівень корупції, підвищити довіру до влади та пришвидшити розвиток України.

Пріоритетні напрямки боротьби з корупцією на 2021-2025 роки визначені на основі дослідження рівня корупції в Україні, проведеного у 2024 році, яке включало опитування підприємців, експертів та громадських діячів. Вступ України до ЄС створить нові можливості для поглиблення співробітництва з ЄС у сфері протидії корупції, включно з гармонізацією законодавства, обміном досвідом та доступом до європейських фондів і програм. Післявоєнне відновлення України потребуватиме значних фінансових ресурсів і поставить нові завдання перед антикорупційними зусиллями. Співпраця з ЄС у цій галузі є ключовою для забезпечення прозорості та ефективності використання коштів.

Нові технології (штучний інтелект, великі дані, блокчейн) можуть бути використані для підвищення ефективності антикорупційних зусиль. Співпраця з ЄС у цій галузі може сприяти впровадженню інноваційних антикорупційних інструментів. Міжнародні партнери (ЄС, США, інші країни) повинні продовжувати надавати фінансову та технічну підтримку Україні в проведенні антикорупційних реформ та надати експертну допомогу в розробці та реалізації антикорупційних програм.

Рекомендації щодо подальшої співпраці: поглибити інтеграцію антикорупційних органів України в європейський простір. Спільно розробляти та впроваджувати антикорупційні програми в рамках післявоєнного відновлення України. Обмін досвідом та найкращими практиками у сфері протидії корупції. Спільне використання нових технологій для підвищення ефективності антикорупційних заходів. Зміцнення міжнародного співробітництва в розслідуванні та припиненні транскордонної корупції. Постійний моніторинг та оцінка ефективності антикорупційного співробітництва [44].

Оцінка досягнень України у боротьбі з корупцією вимагає врахування різноманітних факторів та перспектив. Корупція – це багатогранне явище, яке проявляється у різних формах та на різних рівнях, тому для її об'єктивної оцінки необхідно використовувати комплексний підхід. Одним із ключових інструментів оцінки є Індекс сприйняття корупції (CPI) Transparency International. Хоча цей індекс не вимірює корупцію безпосередньо, він дає уявлення про те, як експерти та бізнесмени сприймають рівень корупції в країні. Покращення позицій України у рейтингу CPI за останні роки може свідчити про певне зниження рівня корупції, але важливо пам'ятати, що сприйняття не завжди відповідає реальній ситуації.

Для більш глибокого аналізу необхідно звернутися до звітів міжнародних організацій, таких як GRECO (Група держав проти корупції). GRECO проводить моніторинг виконання Україною міжнародних антикорупційних стандартів та надає рекомендації щодо вдосконалення законодавства та практики. У своїх звітах GRECO відзначає прогрес України у впровадженні антикорупційних реформ, але водночас вказує на необхідність подальших зусиль, особливо у сфері судової системи та правоохоронних органів [19].

Важливим джерелом інформації є також оцінка Європейської Комісії, яка регулярно аналізує прогрес України у впровадженні реформ, включаючи антикорупційні. Європейська Комісія визнає досягнення України у боротьбі з корупцією, але наголошує на важливості забезпечення незалежності та ефективності антикорупційних інституцій, а також продовження реформ у судовій системі.

Політичний тиск та втручання продовжують бути однією з найсерйозніших перешкод на шляху до ефективної боротьби з корупцією в Україні. Політики та високопосадовці використовують свій вплив для того, щоб уникнути відповідальності за корупційні злочини, тиснути на правоохоронні органи та суди, а також блокувати розслідування. Це підриває

довіру громадян до антикорупційних інституцій та створює атмосферу безкарності.

Неефективна судова система є ще однією великою проблемою. Тривалість судових процесів, непрозорість процедур, а також корупція серед суддів призводять до того, що корупціонери часто уникають покарання. Це створює відчуття несправедливості та підриває віру в верховенство права.

Обмежені ресурси антикорупційних інституцій також ускладнюють їх роботу. Недостатнє фінансування, нестача кваліфікованих кадрів та брак сучасного обладнання обмежують можливості НАБУ, САП та ВАКС ефективно виконувати свої функції. Це призводить до того, що розслідування корупційних злочинів затягуються, а винні залишаються на свободі.

Недостатній рівень міжнародної співпраці також є проблемою. Розслідування корупційних схем, які виходять за межі України, потребує активної взаємодії з правоохоронними органами інших країн. Повернення активів, виведених за кордон корупційним шляхом, є складним та тривалим процесом, який потребує більш активної підтримки з боку ЄС та інших міжнародних партнерів.

Для подолання цих викликів необхідно вжити комплексних заходів. Перш за все, потрібно забезпечити незалежність антикорупційних інституцій та захистити їх від політичного тиску. Важливо також провести глибоку реформу судової системи, яка б забезпечила її незалежність, прозорість та ефективність. Необхідно посилити міжнародну співпрацю у сфері розслідування та повернення активів, набутих корупційним шляхом. Важливу роль відіграє також підвищення рівня правової культури та громадської свідомості. Необхідно продовжувати антикорупційну освіту та виховання, залучати громадянське суспільство до боротьби з корупцією та формувати нетерпимість до корупції на всіх рівнях суспільства. В умовах війни особливо важливо розробити та впровадити ефективні механізми для запобігання корупції у сфері військових закупівель та розподілу гуманітарної допомоги [20].

Не можна ігнорувати й статистику правоохоронних органів, яка дає уявлення про кількість розслідуваних та переданих до суду справ про корупцію, а також кількість засуджених осіб. Зростання цих показників може свідчити про посилення роботи правоохоронних органів, але важливо також враховувати якість розслідування та судового розгляду.

Соціологічні дослідження дозволяють вивчити ставлення громадян до корупції, рівень їхньої обізнаності про проблему корупції, а також їхню готовність брати участь у боротьбі з корупцією. Підвищення громадської свідомості та активності є важливим фактором у боротьбі з корупцією, оскільки саме громадяни можуть чинити тиск на владу та вимагати ефективних дій.

Серед конкретних досягнень України у боротьбі з корупцією варто відзначити створення спеціалізованих антикорупційних інституцій, таких як НАЗК, НАБУ, САП та ВАКС. Ці інституції відіграють ключову роль у забезпеченні незалежного та ефективного розслідування та судового переслідування корупційних злочинів. Впровадження системи електронного декларування також є важливим кроком у боротьбі з корупцією, оскільки воно дозволяє громадянам контролювати доходи та майно посадових осіб.

Незважаючи на певний прогрес, Україна все ще стикається з низкою викликів у боротьбі з корупцією. Серед них можна виділити недостатню ефективність судової системи, політичний вплив на правоохоронні органи, недостатній рівень довіри громадян до влади та інституцій. Подолання цих викликів є необхідною умовою для успішної боротьби з корупцією та подальшої інтеграції України до Європейського Союзу [9].

Комісія високо оцінила зусилля України у боротьбі з корупцією, відзначивши значний прогрес у зміцненні антикорупційної інфраструктури. САП, НАБУ та НАЗК демонструють незалежність та ефективність, успішно розслідуючи серйозні корупційні справи та доводячи їх до суду.

Впровадження системи лобіювання також було схвалено Комісією. Особливо було підкреслено незалежність НАЗК від політичного тиску та сторонніх впливів.

Водночас, Комісія надала ряд рекомендацій для подальшого посилення антикорупційних заходів. Перш за все, важливо забезпечити ефективне виконання Національної антикорупційної програми на 2023-2025 роки та вчасно розробити нову стратегію боротьби з корупцією. Необхідно збільшити кількість суддів у Вищому антикорупційному суді, а також покращити ефективність розслідувань, зокрема, шляхом арешту та конфіскації незаконно набутих активів. Важливо зосередити увагу на резонансних справах проти високопосадовців та ключових організацій. Для цього необхідно посилити можливості НАБУ у проведенні експертиз та зборі доказів.

Комісія також наголосила на важливості захисту викривачів корупції та необхідності узгодити українське законодавство з європейськими нормами у цій сфері. Вдосконалення процедур переслідування корупції та розширення повноважень САП, зокрема, щодо ініціювання розслідувань та затвердження обвинувачень незалежно від Генерального прокурора, також є пріоритетними завданнями. Реформа процесуального законодавства має запобігти зловживанням у кримінальних провадженнях. Україна має гармонізувати своє законодавство з міжнародними стандартами, зокрема з Конвенцією ОЕСР про боротьбу з підкупом.

Комісія очікує від України не просто реагування на окремі прояви корупції, а комплексного підходу до реформ у різних сферах. Це забезпечить сталий розвиток та ефективну інтеграцію України з ЄС.

3.3 Громадська думка як індикатор ставлення суспільства до корупції

З боку населення відсутній стійкий запит до публічних осіб щодо дотримання ними визначених правил етичної поведінки та добросовісності.

Загальний рівень толерантності до корупції в Україні знизився у суспільстві завдяки:

1) інтеграції антикорупційної тематики до змісту освіти всіх рівнів, що корупція - це явище, яке суттєво гальмує соціально-економічний розвиток держави, а корумповані чиновники є неефективними адміністраторами;

2) інформуванню суспільства про негативні наслідки корупції та корупційних злочинів (як для суспільства і держави, так і для осіб, які вчинили такі злочини) та про важливість забезпечення громадського контролю за діяльністю адміністративних органів та органів місцевого самоврядування;

Нестабільне економічне становище України та відсутність прозорості в управлінні оборонним майном послаблює збройні сили, знижує ефективність використання державних ресурсів і призводить до втрати довіри суспільства та міжнародних партнерів. Через брак прозорості в управлінні оборонним майном призводить до незаконного розпорядження землею та майном, яке має слугувати потребам Збройних Сил України. Закупівля та споживання пального не контролюється належним чином, що створює додаткові ризики для військових операцій. Корупція в оборонній промисловості підриває потенціал стратегічного розвитку та ускладнює процес військової модернізації.

Можливі рішення:

1) Електронний облік військового майна. Централізована система зберігання всіх даних інвентаризації товарів, у тому числі оборонного майна, значно зменшила б потенціал для зловживань. Прозорий доступ до цих даних сприятиме більш ефективному управлінню.

2) Державна реєстрація прав власності на об'єкти оборонної промислової власності та земельні ділянки. Внесення цієї інформації до спеціального інформаційного шару на офіційній земельно-кадастровій карті дозволить своєчасно виявляти незаконні дії та спроби захоплення стратегічного майна;

3) Автоматизовані системи обліку та моніторингу пального. Впровадження такої системи забезпечить точний контроль за витратами та якістю пального, що закуповується для Збройних Сил України, що унеможливить корупційні маніпуляції.

4) Інвентаризація та оцінка об'єктів інтелектуальної власності. Належна оцінка захистить важливі розробки в оборонній промисловості від неправомірного використання та передачі іноземним компаніям.

Європейський Союз запускає масштабну програму фінансової підтримки України на 2024-2027 роки з бюджетом у 50 мільярдів євро. Ця програма, що має назву Ukraine Facility, передбачає фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій та надання технічної допомоги.

Допомога надаватиметься у вигляді пільгових кредитів (33 млрд євро) та грантів (5,27 млрд євро). Виплати здійснюватимуться щоквартально за умови виконання Україною певних умов, визначених у Плані для Ukraine Facility. Важливо, що 20% грантових коштів (1,05 млрд євро) мають бути спрямовані на потреби регіонів, а фінансування не може використовуватися для військових витрат [35].

Програма також передбачає створення спеціального інвестиційного фонду для залучення інвестицій у пріоритетні сектори економіки. Українські компанії, як приватні, так і державні, зможуть отримати фінансування через Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та інші міжнародні установи [31].

Крім того, програма Ukraine Facility включає технічну та адміністративну підтримку. Це передбачає допомогу Уряду України у синхронізації законодавства з нормами ЄС, проведення структурних реформ

та зміцнення потенціалу органів влади на всіх рівнях. Також передбачена компенсація відсотків за пільговими кредитами.

Для успішного втілення плану важливо ефективно державне управління. Україні потрібно зміцнити інституції, щоб провести реформи та залучити інвестиції. Це передбачає впровадження справедливої системи оплати праці держслужбовців, прозорий відбір кадрів та цифровізацію управління. В результаті маємо отримати професійну державну службу без кумівства та корупції.

Справедливе правосуддя та верховенство права є запорукою дотримання правил усіма учасниками. Уряд має створити судову систему, яка відповідає європейським стандартам. Це означає справедливий відбір суддів, ефективні процедури банкрутства, цифрову судову систему та професійну прокуратуру. В результаті зменшиться адміністративний тиск, зросте довіра інвесторів та обсяг інвестицій.

Сталий розвиток економіки неможливий без надійної та прозорої фінансової системи. Держава має забезпечити ефективне управління державними фінансами, впровадити прозору систему доходів та витрат, усунути податкові лазівки та впровадити механізми управління державним боргом. Аудит державних витрат має відповідати міжнародним стандартам. В результаті зменшиться державний борг та бюджетний дефіцит, а також відбудеться детінізація економіки.

Корупція не має заважати розвитку країни. Посилення антикорупційних органів, прийняття антикорупційної стратегії та створення дієвої системи протидії відмиванню коштів є важливими кроками. Це збільшить бюджетні надходження, покращить бізнес-клімат та привабить інвестиції. Фінансування державного бюджету допоможе стабілізувати економіку, покрити дефіцит бюджету та забезпечити соціальні виплати. Інвестиційний фонд створить сприятливі умови для залучення приватних інвестицій у пріоритетні сектори економіки, що сприятиме її модернізації та створенню нових робочих місць. Експертна підтримка

допоможе Україні в проведенні реформ, гармонізації законодавства з нормами ЄС та підвищенні ефективності державного управління. Виділення коштів на потреби регіонів сприятиме їх розвитку та зменшенню диспропорцій у рівні життя між різними частинами країни. Успішне виконання Україною умов програми зміцнить довіру міжнародних партнерів та підвищить її інвестиційну привабливість.

Кожен громадянин повинен відчувати свою відповідальність за побудову чесної та прозорої держави.

Держава, зі свого боку, має створити сприятливі умови для діяльності антикорупційних організацій, забезпечити доступ до інформації та захист викривачів. Тільки шляхом конструктивної співпраці влади та громадянського суспільства можна досягти реальних змін у боротьбі з корупцією.

Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародна підтримка. Програма Ukraine Facility від Європейського Союзу надає Україні значні фінансові ресурси для проведення реформ та відбудови країни. Проте, щоб ці кошти були використані ефективно, необхідно забезпечити максимальну прозорість та підзвітність, запобігти корупційним ризикам та залучити громадськість до контролю за їх використанням.

Боротьба з корупцією - це марафон, а не спринт. Вона вимагає зусиль усіх верств суспільства та послідовної реалізації антикорупційної політики. Але саме від успіху в цій боротьбі залежить майбутнє України. Громадська думка повинна стати каталізатором змін, а кожен громадянин - агентом позитивних перетворень, які призведуть до створення справедливого та процвітаючого суспільства.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено співпрацю України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією та проаналізовано її результати. Отримані результати свідчать про досягнення визначеної мети, вирішення завдань та дозволяють зробити такі висновки.

1. Було встановлено, що корупція є багатограним соціально-економічним явищем, яке проявляється у різних формах, включаючи хабарництво, зловживання службовим становищем, конфлікт інтересів, незаконне збагачення та інші. Корупція завдає значної шкоди економіці країни, підриває довіру громадян до органів влади та створює перешкоди на шляху до демократичного розвитку.

2. Дослідження показало, що Україна пройшла складний шлях у розвитку антикорупційного законодавства, поступово адаптуючи його до європейських стандартів. Важливим кроком стало створення спеціалізованих антикорупційних органів, таких як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС), які відіграють ключову роль у боротьбі з корупцією.

3. Визначено, що серед основних причин корупції в Україні можна виділити низький рівень оплати праці державних службовців, неефективність системи державного управління, відсутність прозорості та підзвітності у діяльності органів влади, а також низький рівень правової культури населення.

4. Вивчення міжнародного досвіду боротьби з корупцією показує, що успішна боротьба з нею потребує комплексного підходу, який включає не лише створення ефективних антикорупційних інституцій, а й проведення реформ у сфері державного управління, судової системи та правоохоронних органів.

5. Наголошено, що незважаючи на певний прогрес у боротьбі з корупцією, Україна все ще стикається з низкою серйозних викликів. Серед них – необхідність забезпечення незалежності та ефективності антикорупційних органів, подолання політичного тиску та втручання у їхню діяльність, а також підвищення рівня довіри громадян до влади та антикорупційних інституцій. ЄС надає Україні фінансову та технічну допомогу, сприяє впровадженню європейських стандартів та найкращих практик у сфері протидії корупції. Подальше поглиблення співпраці з ЄС у цій сфері є важливим для досягнення відчутних результатів у боротьбі з корупцією та успішної європейської інтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анка Юрма: В Румунії ніхто не ризикне сказати антикорупційному прокурору «ти мене засмучуєш». Європейська правда, 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2017/10/3/7071411/> (дата звернення: 12.12.2024).
2. Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні. URL: <https://euaci.eu/ua/> (дата звернення: 12.12.2024).
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2> (дата звернення: 12.12.2024).
4. Association Implementation Report on Ukraine. European Commission. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2019_433_f1_joint_staff_working_paper_en_v4_p1_1056243.pdf (дата звернення: 12.12.2024).
5. Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму. Схвалено на саміті Україна - ЄС 22.11.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001 (дата звернення: 12.12.2024).
6. Боровик А.В. Зарубіжний досвід протидії корупційним кримінальним правопорушенням та можливість його застосування в Україні. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2021.14.05> (дата звернення: 12.12.2024).
7. Буряк К. Особливості антикорупційного законодавства в країнах Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 2. С. 356–360.
8. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 564 с.
9. Dunlop C.A., Kamkhaji J., Radaelli C.M., Taffoni G., Wagemann C. Does consultation count for corruption? The causal relations in the EU-28. *Journal of European Public Policy*. 2020. 27(11). P. 1718-1741. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1784984> (дата звернення: 11.12.2024).

10. Constitution of Ukraine. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Ukraine_2014?lang=en (дата звернення: 11.12.2024).
11. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> (дата звернення: 10.12.2024).
12. Council of Europe: Anti-corruption reform in Ukraine. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk> (дата звернення: 09.12.2024).
13. Добровольський О.І. Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 360 с.
14. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) від 15.05.2003 р. Ради Європи від 27.01.1999 р. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 09.12.2024).
15. Електронна система публічних закупівель Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/> (дата звернення: 09.12.2024).
16. Європейська політика сусідства. URL: https://www.eeas.europa.eu/european-neighbourhood-policy-enp_uk (дата звернення: 08.12.2024).
17. Європейська судова мережа. Офіційний сайт Євроюсту. URL: <https://www.eurojust.europa.eu> (дата звернення: 07.12.2024).
18. Європарламент вказав Україні на необхідність завершити реформи у сфері верховенства права та боротьби з корупцією. Інтерфакс-Україна, 11 лютого 2021 р. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/722789.html> (дата звернення: 06.12.2024).
19. Kalatyp M. Використання Україною досвіду слідчих органів США, Франції та Німеччини. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.38> (дата звернення: 06.12.2024).

20. Конвенції про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/> (дата звернення: 06.12.2024).

21. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2> (дата звернення: 06.12.2024).

22. Корупційні схеми на державних закупівлях. URL: <https://blog.youcontrol.market/populiarni-koruptsiini-skhiemi-v-publichnikh-zakupivliakh/> (дата звернення: 08.12.2024).

23. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) Ради Європи від 27.01.1999 р. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 08.12.2024).

24. Міноборони уклало угоду на харчі для військових за майже втричі завищеними цінами. 21.01.23. URL: <https://biz.censor.net/n3394778> (дата звернення: 12.12.2024).

25. Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text> (дата звернення: 06.12.2024).

26. Невмержицький Є. Корупція як соціально-політичний феномен: дис. докт. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2009. 419 с.

27. Павліченко В.М. Проблеми гармонізації національного нормативно-правового забезпечення праці держаних службовців до міжнародного законодавства: дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.05. Київ, 2017. 480 с.

28. Подоляк С.А. Проблеми правового регулювання договору аутсорсингу в Україні. Юридичний вісник. 2020. №6. С. 138-144.

29. Про Національну програму боротьби з корупцією: Указ Президента України від 10 квітня 1997 р. № 319/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319/97> (дата звернення: 12.12.2025).

30. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 06.12.2024).
31. Regulatory procedure and participation in the European Union. In F. Bignami & D. Zaring (Eds.), *The Elgar Handbook on comparative law and regulation* (pp. 129–159). Edward Elgar.
32. Salminen, A. Control of corruption: The case of Finland. In J. S. T. Quah (Ed.), *Different paths to curbing corruption (Research in public policy analysis and management, Vol. 23)* (pp. 57–77).
33. Salvati, M. The long history of corporatism in Italy: A question of culture or economics? *Contemporary European History*, 2006, 15(2), 223–244. URL: <https://doi.org/10.1017/S0960777306003213> (дата звернення: 05.12.2024).
34. Special Investigation Service of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.stt.lt/en/legal-information/4974> (дата звернення: 08.12.2024).
35. Special Report 23/2021: Reducing grand corruption in Ukraine: several EU initiatives, but still insufficient results. URL: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_23/SR_fight-against-grand-corruption-in-Ukraine_EN.pdf (дата звернення: 06.12.2024).
36. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса, 2000. 20 с.
37. Тучак Р.М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2007. 23 с.
38. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні – фаза II». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-19#Text (дата звернення: 12.12.2024).

39. Федорко О.О. Історичні етапи створення та функціонування органів по боротьбі з корупцією в Україні. Порівняльно-аналітичне право України. 2018. № 1. С. 227-230.

40. Wolf S. Assessing Eastern Europe's anti-corruption performance: views from the Council of Europe, OECD, and Transparency International. Global Crime. 2010. 11(2). P. 99-121. URL: <https://doi.org/10.1080/17440571003669134> (дата звернення: 12.12.2024).

41. Яцків І.І. Загальні положення протидії корупції: адміністративно-правовий аспект. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Івано-Франківськ, 2009. Вип. 21. С. 88–94.

42. Західні кредитори України попередили ВР про проблеми з процедурою заміни Холодницького. Європейська правда, 3 вересня 2020 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/09/3/7113916> (дата звернення: 12.12.2024).

43. Заява ЄС: Антикорупційну структуру треба відновити, це умова безвізу і фіндопомоги. Європейська правда, 3 листопада 2020 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/11/3/7116079> (дата звернення: 12.12.2024).

44. Закон України «Про запобігання корупції» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 06.12.2024).

45. За фактами розкрадання гуманітарної допомоги в Україні відкрито 370 кримінальних проваджень. URL: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10110210-za-faktami-rozkradannja-gumanitarnoji-dopomogi-v-ukrajini-vidkrito-370-kriminalnihprovadzhen.html> (дата звернення: 12.12.2024).

46. Звіт за результатами оцінки України. Четвертий раунд оцінювання. Група держав проти корупції (GRECO). URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruptionprevention-in-/1680737207> (дата звернення: 06.12.2024).

47. Звіт роботи Євроюсту за 2018 р. Справи, які розглядалися Євроюстом. Сайт Євроюсту. URL: <http://www.eurojust.europa.eu/pages/home.aspx> (дата звернення: 12.12.2024).
48. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 12.12.2024).
49. Рамкова програма співпраці між Європейським Союзом та Радою Європи для країн Східного партнерства. Спільний проект «Боротьба з корупцією в Україні». URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Ramkova-programa-spivrobotnytstva-YES-Rada-YEvropy-Borotba-z-koruptsiyeyu-v-Ukrayini-.pdf> (дата звернення: 06.12.2024).
50. Veenendaal W. How smallness fosters clientelism: A case study of Malta. *Political Studies*. 2019. URL: <https://doi.org/10.1177/0032321719828275k> (дата звернення: 08.12.2024).
51. Villoria M., Van Ryzin G.G., Lavena C.F. Social and political consequences of administrative corruption: A study of public perceptions in Spain. *Public Administration Review*. 2013. 73(1). P. 85–94. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2012.02613.x> (дата звернення: 06.12.2024).

ДОДАТКИ

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ
ТА УПРАВЛІНСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ
ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ: МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Том 1

8 листопада 2024 р.

Дніпро

Бескоровайний В. О. Цифровізація як інструмент антикорупційної політики	300
Бершаденко Ю. В. Електронна система охорони здоров'я України як ключовий компонент сучасної інфраструктури управління медичною інформацією	302
Грищенко Є. В. Вплив штучного інтелекту в адміністративних послугах	304
Дей Д. В. Блокчейн-технологія як інструмент безпечного збереження інформації в публічному управлінні	307
Дуогіте Ю. В. Інноваційні технології брендування комунальних підприємств як напрям покращання якості публічних послуг для мешканців територіальних громад	309
Зайцев В. О. Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією: організаційний аспект	312
Казявичюс В. В. Цифрова трансформація в Україні: виклики та можливості для керівників у публічному управлінні	314
Капітонова А. В. Основні напрями використання соціальних мереж і месенджерів у публічно-управлінській комунікації	316
Ковіка В. О. Удосконалення митного контролю в умовах цифровізації публічного управління	319
Критенко О. О. Діяльність державних службовців в умовах воєнного стану	322
Кудрик К. В. Цифровізація публічно-управлінських процесів у національній системі реабілітації в Україні: інноваційні технології	324
Липа М. В. Використання інноваційних технологій у публічному управлінні в Україні	328
Микитенко Є. М. Інноваційні підходи в управлінні персоналом у системі публічної служби: світовий досвід та успішні практики в Україні	330
Монастирська-Михайлова К. О. Основи молодіжної та дитячої політики лейбористського уряду Кіра Стармера (2024)	332
Москвичова Д. А. Ефективність державного управління в сучасних умовах цифровізації суспільства	336
Павленко Я. В. Державне регулювання у сфері примусового виконання рішень суду в Україні	338
Прокопчук І. П. Діджиталізація публічного управління як шлях до підвищення прозорості та ефективності державних послуг	340
Разумей М. М., Казанцев С. А. Перспективи застосування програмних інструментів обробки тексту в контексті управління митними ризиками	342
Романенко К. М. Цифровізація системи освіти в Україні: інструменти та результати	344

2. Future Vienna. (n.d.). *Wien Energie's experience with VR technologies*. URL: <https://futurevienna.com/wien-energie>
3. MaxBill. (n.d.). *Integration of IoT by E.ON*. URL: <https://maxbill.com>
4. Vault Communications. *Case study: Essential Utilities*. 2020. URL: <https://www.vaultcommunications.com>

Зайцев В. О.,
студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Марценюк О. О., к.держ.упр.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів)

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ БОРТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

За оцінками Європейської комісії корупція щорічно завдає шкоди економікам країн ЄС приблизно на 120 млрд євро. Україна також продовжує зазнавати економічних втрат через високий рівень корупції, що стимулює подальше реформування антикорупційної політики та впровадження європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя.

За останні десятиліття ЄС сформував систему протидії корупції, що включає нормативно-правову базу та організаційний інструмент [8]. Антикорупційне законодавство включає Конвенцію про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів, Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією, Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією Ради Європи. Основою співпраці України та ЄС у сфері боротьби з корупцією є ратифікація міжнародних актів, що імплементують європейські стандарти у правове поле України. Це сприяє гармонізації українського антикорупційного законодавства з європейськими нормами.

Щодо утворених організацій, серед них Європейське бюро по боротьбі з шахрайством, Група з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів, Спеціальний комітет Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів, Європейське поліцейське управління, Євроюст, Європейський інвестиційний банк, Прокуратура ЄС, з якими активно співпрацює Україна. У свою чергу в Україні, після 2014 року, на виконання вимог міжнародної світової спільноти та, зокрема, зобов'язання України перед ЄС були створені антикорупційні органи, які об'єднані спільною метою боротьби з корупцією та реалізують її відповідно до власних функцій і повноважень. Це: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Вищий антикорупційний суд України [5].

Результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років зменшилася (у 2013 р. такий досвід мало близько 60 %, станом на початок 2022 р. – не більше 40 % громадян) [3]. Не зважаючи на позитивний результат Європейська комісія у висновку щодо заявок на членство в Європейському Союзі від 17 червня 2022 р., поданих Україною, Грузією та Республікою Молдова, зазначила, що Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства.

Таким чином, наявні результати аналізу стану корупції в Україні, ефективності антикорупційної політики попередніх періодів, міжнародних стандартів та найкращих світових практик у сфері запобігання та протидії корупції дали змогу сформулювати основні принципи антикорупційної політики на 2021–2025 роки [2]:

- оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація чого передусім передбачає: усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, що супроводжуються високим рівнем корупції, до запровадження належних процедур, які мінімізуватимуть відповідні корупційні ризики; усунення випадків реалізації одним і тим самим органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

- цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

- створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

- забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;

- формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права.

Попри певний прогрес України у боротьбі з корупцією в рамках співпраці з ЄС, нашій державі ще потрібно вирішити багато викликів, таких як політична воля до реалізації реформ, необхідність зміцнення незалежності судової системи та правоохоронних органів. Проте успіхи у співпраці з ЄС свідчать про можливість покращення правопорядку відповідно до європейських стандартів та досягнення значних результатів зі зменшенням корупційних ризиків в Україні у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) від 15.05.2003 р. Ради Європи від 27.01.1999 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.). URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 08.10.2024).

2. Європейська судова мережа. Офіційний сайт Євроюсту. URL: <https://www.eurojust.europa.eu> (дата звернення: 07.10.2024).

3. Скомаров О. Історичні аспекти діяльності правоохоронних органів з протидії корупції. *Нац. акад. прокуратури України*. 2015. № 2. С. 116–122.

4. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Одеса, 2000. 20 с.

5. Тучак Р. М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Харків, 2007. 23 с.

6. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016 р. Ратифікована Законом України № 2129-VIII від 12.07.2017 р.

7. Федорко О.О. Історичні етапи створення та функціонування органів по боротьбі з корупцією в Україні. *Порівняльно-аналітичне право України*. 2018. № 1. С. 227–230.

Казявичус В. В.,

студент Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Марценюк О. О., к.держ.упр.,

доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Цифрова трансформація є невід’ємною частиною сучасного світу, а публічне управління не залишається осторонь цих змін. Впровадження нових технологій в державні сервіси відкриває перед Україною нові можливості для підвищення ефективності, прозорості та доступності публічних послуг. Однак, разом з тим, цифрова трансформація створює низку викликів для українських керівників, які потребують нових компетенцій та підходів до управління.

Цифрова трансформація висуває нові вимоги та створює нові виклики для керівників органів публічного управління.

По-перше, необхідність оволодіння новими компетенціями, оскільки швидкий розвиток інформаційних технологій вимагає від керівників постійного оновлення знань та навичок. Відбувається зміна характеру роботи через автоматизацію багатьох рутинних процесів, що вивільняє час для більш стратегічних завдань, але водночас вимагає нових підходів до управління. Керівники повинні вміти працювати з великими масивами даних, аналізувати їх та приймати рішення на їх основі.

По-друге, частина публічних службовців може опиратися змінам, що пов’язано зі страхом перед новим, нестачею навичок або відсутністю мотивації. Люди часто прив’язані до звичного способу роботи і можуть